

ØF-notat 13/2013

Hedmark – mål, indikatorer og statistikk

Pushing the Right Button

av

Atle Hauge

Østlandsforskning er et forskningsinstitutt som ble etablert i 1984. Vi er organisert som et AS med Oppland fylkeskommune, Hedmark fylkeskommune, Høgskolen i Lillehammer og Sparebanken Hedmark som eiere. Østlandsforskning er lokalisert i Lillehammer, men vi har også et kontor i Hamar.

Instituttet driver anvendt, tverrfaglig og problemorientert forskning og utvikling. Østlandsforskning er orientert mot en bred og sammensatt gruppe brukere. Den faglig virksomheten er konsentrert om to områder:

- Næringsliv og regional utvikling
- Velferd, organisasjon og kommunikasjon

Østlandsforskning's viktigste oppdragsgivere er departementer, fylkeskommuner, kommuner, statlige etater, råd og utvalg, Norges forskningsråd, næringslivet og bransjeorganisasjoner.

ØF-notat 13/2013

Hedmark – mål, indikatorer og statistikk

Pushing the Right Button

av

Atle Hauge

Tittel: Hedmark – mål, indikatorer og statistikk

Forfatter: Atle Hauge

ØF-notat nr.: 13/2013

ISSN nr.: 0808-4653

Prosjektnummer: 1176

Prosjektnavn: Pushing the right Button

Oppdragsgiver: Hedmark fylkeskommune

Prosjektleder: Atle Hauge

Referat: Dette er en sammenstilling av nøkkeltall for Hedmark. Tema er; befolkning, regional økonomi, innovasjon, internasjonalisering, infrastruktur, utdanning, attraksjon og bolyst. Det er gjort sammenligninger med EU på relevante indikatorer.

Rapporten er utarbeidet i forbindelse med Pushing the Right Button, en del av Interreg IVC mini-program "Brain Flow".

Emneord: Hedmark, EU, regional utvikling, befolkning, regional økonomi, innovasjon, internasjonalisering, infrastruktur, utdanning, attraksjon og bolyst

Dato: Desember 2013

Antall sider: 60

Pris: Kr 120,-

Utgiver: Østlandsforskning
Postboks 223
2601 Lillehammer

Telefon 61 26 57 00
Telefaks 61 25 41 65
epost: post@ostforsk.no

<http://www.ostforsk.no>

Publikasjonen er vernet etter åndsverkloven. Eksemplarframstilling utover til privatbruk, er bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtalt med Kopinor (www.kopinor.no). Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatnings- og straffeansvar.

FORORD

Denne rapporten er utarbeidet i forbindelse med Pushing the Right Button, en del av Interreg IVC mini-program "Brain Flow". I det følgende er det en sammenstilling av nøkkeltall for Hedmark. Rapporten er i noen grad satt sammen av andre nyere arbeider fra Østlandsforskning, men en god del er funnet fram spesielt for denne. Dette kan gjøre at noen av figurer og tabeller skiller seg i det grafiske uttrykket. Tema er; befolkning, regional økonomi, innovasjon, internasjonalisering, infrastruktur, utdanning, attraksjon og bolyst. Det er gjort sammenligninger med EU på relevante indikatorer.

Jeg vil takke de andre prosjektdeltakerne, Morten Ørbeck for innspill og data og en spesiell takk til Eva Lundin i Hedmark fylkeskommune, Internasjonal avdeling.

Hamar, desember 2013

Kjell Overvåg
forskningsleder

Atle Hauge
prosjektleder

INNHold

1	Sammendrag	7
2	Befolkning	9
2.1	Befolkning i Hedmark	12
2.2	Sammenligning EU.....	14
3	Regional økonomi	15
3.1	Bedrifter – struktur.....	17
3.1.1	Næringsstruktur	17
3.1.2	Klynger	18
3.1.3	Større selskaper	19
3.1.4	Nyetableringer	20
3.2	Kunnskapsintensiv sektor.....	21
3.3	Brutto nasjonal/regional produkt.....	22
3.4	Verdiskaping og sysselsetting	25
3.5	Regionaløkonomi – sammenligning EU	28
4	Innovasjon	31
4.1	Patenter	32
4.2	Forskning og utviklingsarbeid (FoU).....	33
4.3	Innovasjon sammenligning EU	36
5	Internasjonalisering	39
6	Infrastruktur	43
6.1	Veger	43
6.2	Jernbanen.....	45
6.3	Bredbånd	45
6.3.1	Penetrasjon	46
6.3.2	Kapasitet.....	47
7	Utdanning	49
	Avdeling for anvendt økologi og landbruksfag Evenstad+Blæstad)	49
7.1	Utdanningsnivå og "talentindeks"	50
8	Attraksjon og bolyst	53
8.1	Hvem er den Kreative Klassen?	53
8.2	Stedsspesifikke kvaliteteter – Culture Oportunity INdex	56
9	Referanseliste	59

Tabeller og figurer

Tabell 1 Befolkning Hedmark og kommuner 1.1.2013	12
Tabell 2 Befolknings tetthet Hedmark per 1.1.2010 (Kilde SSB og ØF)	13
Tabell 3 Befolknings tetthet EU, Norge Hedmark	14
Tabell 4: Arbeidsløshet i Hedmark og kommuner (Kilde SSB and ØF)	15
Tabell 5 Arbeidsstyrken i alt for nasjonen (kilde SSB og ØF)	16
Tabell 6 Sysselsetting etter næring, 4 kvartal, 2011 (Kilde SSB og ØF)	18
Tabell 7: 15 største selskapene (larges companies in Hedmark 2012 etter omsetning iby annual turnover in 2011	19
Tabell 8: Antall nyetableringer og endring fra foregående år unntatt offentlig forvaltning og primærnæringene (kilde: SSB, bearbeidet av ØF)	20
Tabell 9: High Tech jobber, Hedmark, kommuner (Kilde SSB og ØF)	21
Tabell 10 Fylkesfordelt nasjonalregnskap 2010, per innbygger og per sysselsatt, kroner og indeks.. Rangert etter BNP per innbygger. (Kilde SSB, bearbeidet ØF)	23
Tabell 11 Bruttoregionalprodukt (mill kr), fylkesfordelt 1995 – 2010, rangert (kilde SSB og ØF)	24
Tabell 12 Endring i bruttoregionalprodukt fra 1995 – 2010, enhet mill. kr (kilde SSB, bearbeidet av ØF)	25
Tabell 13 Bruttoregionprodukt og sysselsatte fordelt på næring i Hedmark og landet i 2010	26
Tabell 14 Bruttoregionprodukt og sysselsatte fordelt på næring i Hedmark og landet i 2010 ...	27
Tabell 15 BNP per capita EU og Buttonpartnere. EU 27 er målsestokken med en indeks på 100 (Kilde Eurostat, bearbeidet av ØF)	28
Tabell 16 Patenter, varemerkesøknader og designsøknader 2011 - 09, Norge og Innlandet (kilde Patentstyret og ØF)	33
Tabell 17 Patenter, varemerkesøknader og designsøknader 2011 - 09, Norge og Innlandet (kilde Patentstyret og ØF)	33
Tabell 18 FoU-utgifter i mill. kroner, etter sektor og fylke i 2010 med to datasett (Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av Nifu/SSB)	35
Tabell 19 FoU som del av BNP og per capita i NOK 2009, kilde Forskningsrådet, bearbeidet av ØF	36
Tabell 20 Total eksport og eksportgrad for de ulike næringene i 2009, Kilde Menon 2012	39
Tabell 21 Eksport fordelt på fylke, kilde Menon 2012	40
Tabell 22 Eksport fordelt på fylke, kilde Menon 2012	40
Tabell 23 Eksport per sysselsatt - fylkesfordelt (kilde Menon 2012)	41
Tabell 24 Eksport fordelt på bo- og arbeidsmarkedsregioner (kilde Menon 2012)	42
Tabell 25 Tabell 18 Reisetid med bil mellom de største byene rundt Mjøsa, Gardermoen and Oslo	43
Tabell 26 Typer veg Hedmark, km (kilde Statens vegvesen og ØF)	45
Tabell 27 Students, ansatte og vitenskaplig publikasjoner Høyskolen I Hedmark, 2008 og 2011/12	49
Table 28: Utdanningsnivå i Hedmark og Norway 2010. (Kilde SSB og ØF)	51
Tabell 29 Utdanning Hedmark, nasjonal rangering, lang/kort høyere utdanning (kilde SSB og ØF)	52
Tabell 30 Kreativ klasse, kommuner Hedmark (kilde SSB, bearbeidet av ØF)	56
Tabell 31 Næringer som inngår i Culture Opportunity Index (COI)	57
Tabell 32 COI Hedmark, etter aktivitet og rangering nasjonalt (Kilde SSB, bearbeidet av ØF) ..	58
Figur 1 Befolkningsutvikling i utvalgte regioner 1.2.1969-1.1.2012. Indeks 1970=100 (Kilde SSB, bearbeidet av ØF)	10
Figur 2 Befolkningsvekst Norge 2007 – 2012, kommuner (Kilde SSB, bearbeidet av ØF)	11
Figur 3 Befolkningsendring. Norge, Hedmark og de fire Hedmark regionene (Kilde SSB og ØF)	13
Figur 4 Arbeidsstyrken 2000 -2012 (Kilde SSB og ØF)	16
Figur 5 BNP per capita og personlig konsum, utvalgte land 2011. EU 27 = 100	28
Figur 6 FoU-utgifter i Norge 1970-2010 etter sektor for utførelse. Faste 2000-priser	34
Figur 7 FoU-utgifter etter sektor for utførelse fordelt på fylke i 2010. Mill.kr (Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av Nifu/SSB)	35

Figur 8 Totale FoU-utgifter som prosentandel av BNP i perioden 1999. Kilde Kunnskapsdepartementet.....	36
Figur 9 gjennomsnittlig årlig realvekst i totale FoU-utgifter i prosent, i perioden 2006–2008 og i 2008–2010, (kilde Kunnskapsdepartementet, bearbeidet av ØF).....	37
Figur 10 Kart over riksveger, viktige fylkesveger og jernbanenettet i Hedmark. Kilde Statens vegvesen og Hfk 2012.	44
Figur 11 Fylkesvis dekning for ulike kapasitetsklasse. Kilde: Bredbåndsdekning 2010, Nexia ..	46
Figur 12 Kapasitetsklasser i privatmarkedet på fylkesnivå i 2004 og 2010. Kilde: SSB og ØF ..	47
Figur 13 Kreativ klasse Norge, 2010 data (kilde SSB, bearbeidet av ØF).....	55

1 SAMMENDRAG

Hedmark fylke har 193.719 innbyggere per 1.1.2013. Av de 19 fylkene i Norge, er Hedmark nummer elleve etter folketall og står for nesten 4 prosent av landets befolkning. Den største kommunen målt etter befolkningen er Ringsaker med 33.406, og Hamar er den største byen med snart 30 000 innbyggere. Sammenlignet med EU er Hedmark en grigrendt region og Norge som et tynt befolket land. Det er imidlertid store regionale forskjeller innad i Hedmark, men det er bare Hamarregionen som har en befolkningstetthet over landsgjennomsnittet.

Det har vært en høy aktivitet i norsk økonomi de siste årene, og arbeidsledigheten er svært lav sammenlignet med de fleste andre europeiske land. Hedmark har også lav ledighet. I flere kommuner ser vi at mindre enn to prosent av arbeidsstyrken er uten arbeid. Dette vil i praksis si at det er full sysselsetting, da man må regne noe såkalt friksjonsledighet. I tillegg er det en høy sysselsettingsgrad både i Hedmark og landet forøvrig. Målet for EU 2020 er at 75 % av befolkningen i alderen 20-64 skal være sysselsatt. I følge Eurostat er situasjonen i 2011 på 68,6 % i EU27, 80,0 % i Sverige og 79,6 % i Norge.

Hedmark er fortsatt en av de regionene der jordbruk er viktig, mens sysselsettingen i industrien er på et nasjonalt gjennomsnitt. Når det gjelder offentlig tjenesteyting ligger fylket også over landsgjennomsnittet. Tjenesteytende næringer inkludert bygg og anlegg står for 84 prosent av arbeidsplassene i Hedmark.

Fylkesfordelt nasjonalregnskapsstatistikk viser at Hedmark hadde en samlet verdiskaping, målt ved bruttoregionprodukt, på 49,6 mrd. kroner i 2010. Dette tilsvarer 2,8 prosent av Norges BNP. Hedmarks andel av landets verdiskaping er imidlertid langt høyere enn dette innenfor bl.a. jordbruk og skogbruk (14,5%) og treindustri (11,3%).

Det ble i 2010 forsket for 207 millioner kronet i Hedmark fordelt med 85 mill. kroner på næringslivet, 80 mill. kroner på høgskolen og 42 mill. kroner på instituttsektoren, hvorav 24 mill. kroner i helseforetak (Sykehuset Innlandet). Av Norges 36.000 forskerårsverk, ble 215 utført i Hedmark. Hedmark er med dette det fylket i Norge som har nest lavest FoU-aktivitet i absoluttverdier (kun "slått" av Finnmark) og lavest regnet per innbygger.

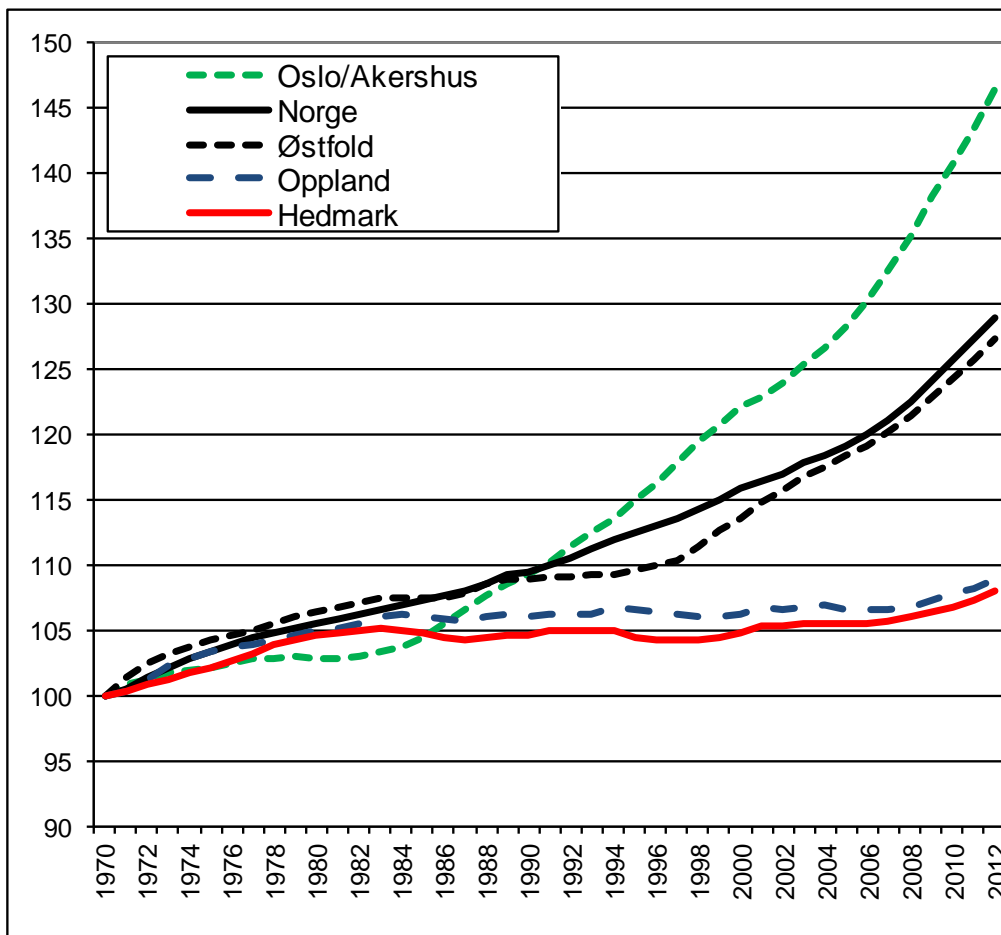
Det eksporteres lite fra Hedmark, både målt i absolutt verdi og per sysselsatt. Dette skyldes i stor grad næringsstrukturen der Hedmark har liten andel i eksportrettede næringer.

Utdanningsnivået i Hedmark er noe lavere enn landsgjennomsnittet. Spesielt er det få med såkalt lang høy utdanning (master- og doktorgradsnivå). Noe av dette kan forklares med den økonomiske strukturen i fylket med få arbeidsplasser i high tech sektoren. Det er for øvrig store regionale variasjoner.

2 BEFOLKNING

Bosettingsmønsteret har endret seg mye her til lands de siste årene. Norge hadde en balansert regional utvikling gjennom 1970- og begynnelsen på 1980-tallet hvor veksten faktisk var sterkere i mange distriktsregioner enn i Oslo/Akershus. Oslo kommune hadde faktisk fallende folketall fra 1969 til 1984 (-8 prosent). Viktige forklaringsfaktorer var industriutbygging og storstilt utbygging av velferdssamfunnet, grønn bølge, distriktpolitikkens gullalder med bl.a. opptrappingsvedtaket i jordbruket og utlokalisering av statlige arbeidsplasser og visse demografiske trekk.

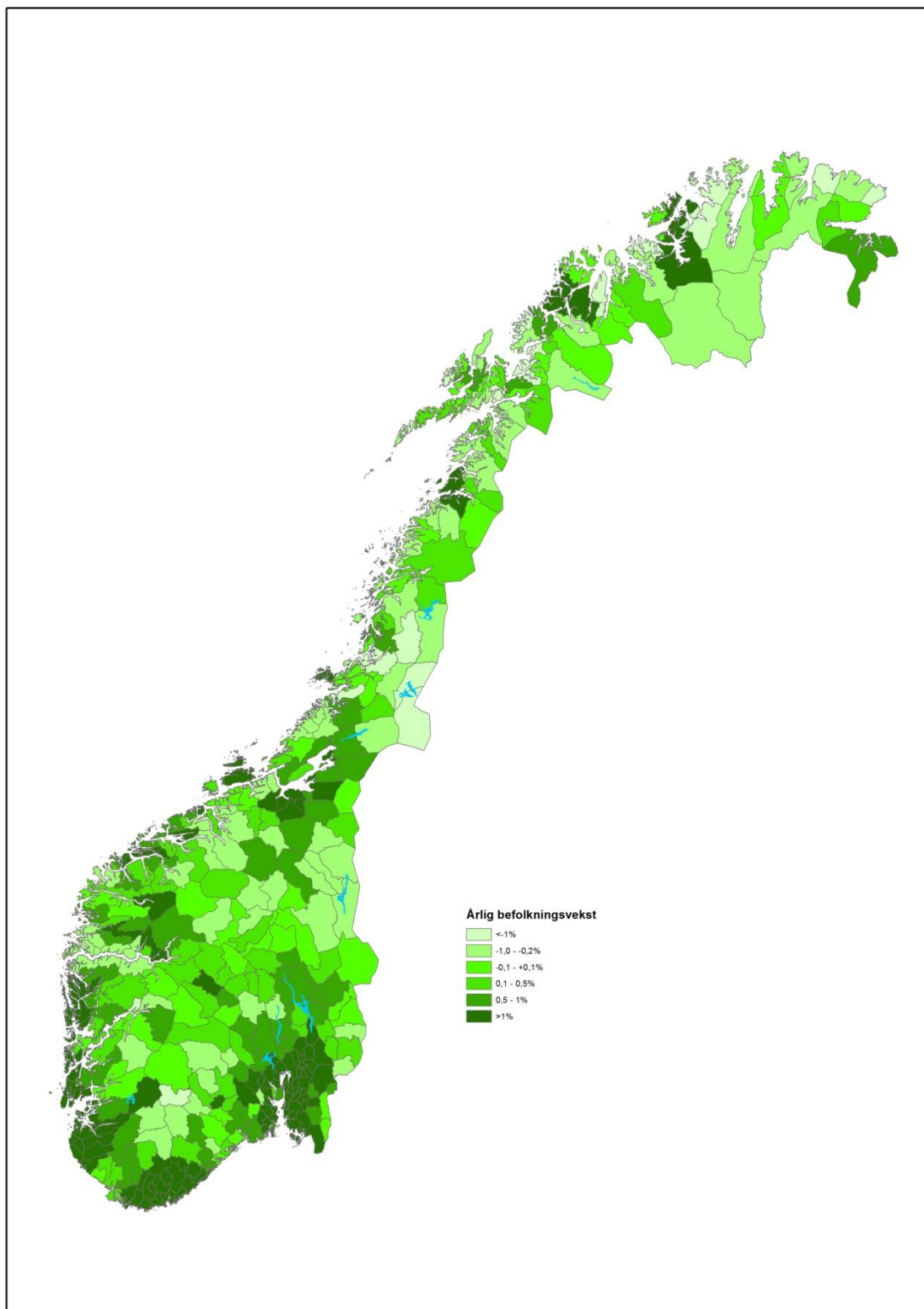
I de siste 20 – 30 årene har vi sett klare tendenser til sentralisering, både når det gjelder jobber og antall innbyggere er det i byene vi har sett den største veksten, med Oslo og Akershus i en særstilling.

Figur 1 Befolkningsutvikling i utvalgte regioner 1.2.1969-1.1.2012. Indeks 1970=100 (Kilde SSB, bearbejdet av ØF)

Kartet under (figur 2) illustrerer at det er store regionale forskjeller i befolkning og befolkningsvekst. Den viser også tydelige tendenser mot at veksten skjer rundt byene, og at Oslo/Akershus står i en særstilling nasjonalt.

Det er verdt å merke seg at vi har hatt en befolkningsvekst i perioden, og at befolkningen har vokst mer i Norge enn for eksempel i Sverige de siste årene. Vi har i perioden hatt et gjennomgående høyere fødselsoverskudd. Siden 2007 har dessuten nettoinnvandringen vært sterkere i Norge enn i Sverige pga. høy norsk arbeidsinnvandring, i hovedsak fra Polen og Baltikum, i noen grad også fra Sverige (Braunerhielm & Ørbeck 2013).

Figur 2 Befolkningsvekst Norge 2007 – 2012, kommuner (Kilde SSB, bearbejdet av ØF)

2.1 Befolkning i Hedmark

Hedmark fylke har 193.719 innbyggere per 1.1.2013. Av de 19 fylkene i Norge, er Hedmark nummer elleve etter folketall og står for nesten 4 prosent av landets befolkning. Den største kommunen målt etter befolkningen er Ringsaker med 33.406, og Hamar er den største byen med snart 30 000 innbyggere.

Tabell 1 Befolkning Hedmark og kommuner 1.1.2013

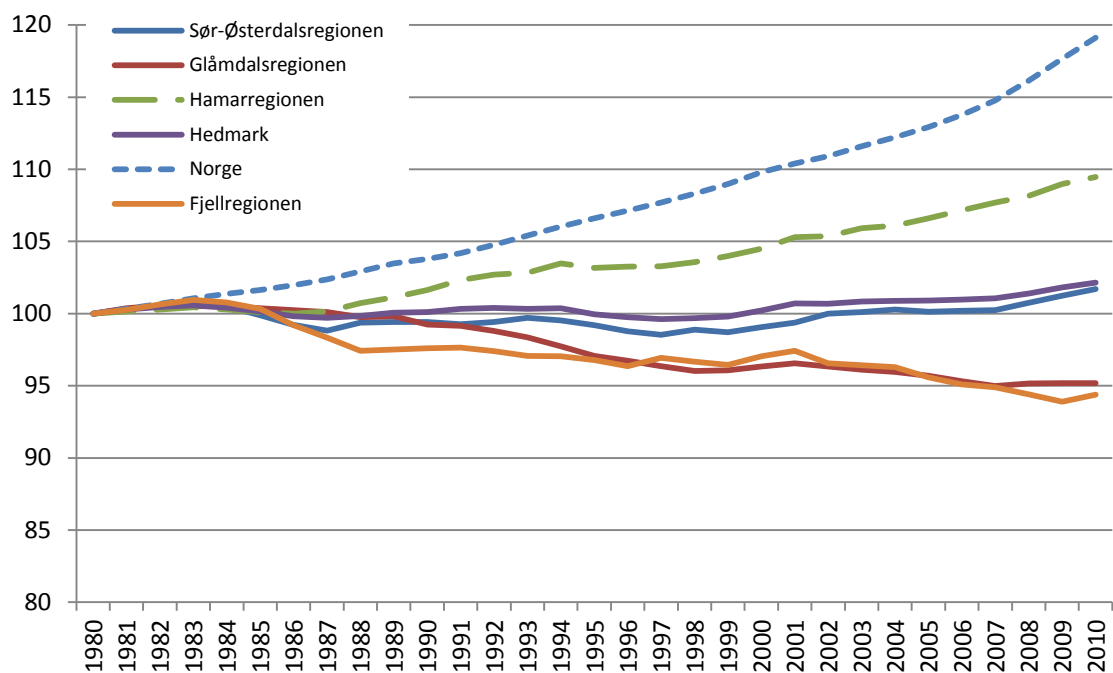
Fylke/ Kom.	Folke mengde 1.10. 2012	Endringer i 4. kvartal 2012									Folke mengde 1.1. 2013
		Fødte	Døde	Føds. oversk	Innflytt.		Utflytt.		Netto- innflytt.	Tilvekst ¹	
I alt	Fra utlan det				I alt	Til utl an det					
Hedm	193 479	442	529	-87	1 494	416	1 192	171	302	240	193 719
Kongsv	17 607	30	50	-20	241	33	195	18	46	31	17 638
Hamar	29 331	63	71	-8	384	69	360	25	24	22	29 353
Rings	33 330	94	79	15	360	78	302	22	58	76	33 406
Løten	7 471	25	25	-	112	7	103	3	9	8	7 479
Stange	19 358	49	43	6	250	34	207	17	43	49	19 407
Nord- Odal	5 171	13	12	1	57	1	40	-	17	19	5 190
Sør- Odal	7 813	24	19	5	98	7	114	9	-16	-7	7 806
Eidsk	6 289	6	23	-17	76	10	66	4	10	-7	6 282
Grue	5 005	6	21	-15	74	12	67	5	7	-8	4 997
Åsnes	7 590	12	36	-24	115	41	79	6	36	10	7 600
Våler	3 821	10	9	1	45	5	45	1	0	5	3 826
Elver	20 349	51	58	-7	221	51	218	24	3	-6	20 343
Trysil	6 677	11	13	-2	76	20	64	13	12	12	6 689
Åmot	4 344	8	16	-8	103	8	53	3	50	43	4 387
Stor- Elvdal	2 652	8	5	3	46	6	60	6	-14	-11	2 641
Rendal	1 917	3	12	-9	23	2	21	-	2	-7	1 910
Engerd	1 405	2	2	-	11	6	40	9	-29	-29	1 376
Tolga	1 670	2	2	-	22	4	11	1	11	11	1 681
Tynset	5 556	12	16	-4	67	13	45	4	22	14	5 570
Alvdal	2 443	7	10	-3	21	5	12	-	9	6	2 449
Follidal	1 657	2	3	-1	11	-	14	-	-3	-3	1 654
Os	2 023	4	4	-	21	4	16	1	5	12	2 035

(Kilde SSB og ØF)

Det er en befolkningsvekst i Hedmark og dette skyldes innflytting. Det er kun fire kommuner som har en positiv fødselsrate (at det fødes flere enn det dør). Vi ser også at det flytter inn vesentlig flere fra utlandet enn hva som emigrerer.

Mellom regionene er det store variasjoner i befolkningsendring. Det er de mer urbane og større kommuner som fungerer som vekstmotor når det gjelder befolkningsvekst. Uten disse regionene ville Hedmark ha opplevd en nedgang i antall innbyggere. Men selv den raskest voksende regionen, Hamar-regionen, når ikke helt opp til veksttakten for nasjonen.

¹ Folketilveksten i kvartalet er regnet som folke mengde 1. januar 2013 minus folke mengde 1. oktober 2012.

Figur 3 Befolkningsendring. Norge, Hedmark og de fire Hedmark regionene (Kilde SSB og ØF)

Regioner i Hedmark – befolkningstetthet

Hedmark er et fylke med stor areal, og tilsvarende variasjoner i befolkningstetthet. Som vi ser av tabell 2, er det bare Hamar som ligger over landsgjennomsnittet. Fjellregionen er meget tynt befolket. Til sammenligning er Finnmark Norges tynneste befolkede fylke, med et gjennomsnitt på to personer per kvadratkilometer.

Tabell 2 Befolkningstetthet Hedmark per 1.1.2010 (Kilde SSB og ØF)

Region	Antall Innbyggere	Befolkningstetthet (pers per km ²)
Norge		15
Hamarregionen	86 850	32
Glåmdalen	53 168	10
Sør-Østerdalen	34 995	3,5
Fjellregion (inkl Røros)	21 000	1,8

2.2 Sammenligning EU

Tabell 3 Befolkningstetthet EU, Norge Hedmark

	<i>Befolkning</i>	<i>Areal km²</i>	<i>Tetthet</i>
EU	503 663 601	4 325 897	116,43
Norge	4 979 955	323 787	15,38
Hedmark	193 719	27 398	7,07
Hamar regionen	88 876	1 445	61,52
Glåmdal	53 294	4 244	12,56
S. Østerdal	35 252	1 229	28,68
Fjellregionen	20 900	11 339	1,8

(Kilde SSB, Eurostat og ØF)

Bildet av Norge som et tynt befolket land og Hedmark som en gravgrendt region kommer tydelig fram når vi sammenligner oss med EU.

3 REGIONAL ØKONOMI

Det har vært en høy aktivitet i norsk økonomi de siste årene, og arbeidsledigheten er svært lav sammenlignet med de fleste andre europeiske land. Det er bred politisk enighet om viktigheten av å beholde den lave arbeidsledigheten. Hedmark har også lav ledighet. I flere kommuner ser vi at mindre enn to prosent av arbeidsstyrken er uten arbeid. Dette vil i praksis si at det er full sysselsetting, da man må regne noe såkalt friksjonsledighet. Det er noen regionale forskjeller, men generelt er ratene lave. For mange bedrifter kan dette resultere i press på lønninger og vanskeligheter med å finne dyktige medarbeidere.

Tabell 4: Arbeidsløshet i Hedmark og kommuner(Kilde SSB and ØF)

Arbeidsledighet	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Norge	3,5	2,6	1,9	1,7	2,7	2,9
Hedmark	3,2	2,7	2,0	1,8	2,8	2,8
Kongsvinger	4,4	3,8	2,8	2,4	3,5	3,6
Hamar	2,9	2,5	1,9	1,8	2,7	2,5
Ringsaker	2,9	2,3	1,8	1,8	2,7	2,8
Løten	2,6	2,1	1,5	1,5	2,7	2,5
Stange	2,9	2,6	1,9	1,9	2,8	2,9
Nord-Odal	2,9	2,4	2,0	1,6	2,8	2,8
Sør-Odal	3,4	3	1,8	1,4	3,1	3,3
Eidskog	4	3	2,6	2,4	4,2	4,3
Grue	4	3,6	3,3	2,8	2,8	2,6
Åsnes	4,3	3,6	2,4	2,3	3,5	3,3
Våler (Hedm.)	4,3	3,8	3	2,3	3,9	3,5
Elverum	3,1	2,5	1,9	1,7	2,4	2,5
Trysil	4,2	3,1	2,4	1,9	3,1	3,3
Åmot	4,7	3,3	2,6	2,4	2,8	2,9
Stor-Elvdal	3,4	2,3	2	2	2,5	2,4
Rendalen	1,9	1,6	1,6	1,1	1,7	2
Engerdal	1,6	1,4	1,1	1,2	1,4	1,1
Tolga	2,5	1,7	1,1	0,7	1,1	1,1
Tynset	1,9	2	1,2	1,1	1,2	1,5
Alvdal	1,5	1,2	0,8	0,7	1,1	1,5
Folldal	2,4	1,7	1,5	1,8	2,8	2,4
Os (Hedm.)	2,4	1,6	0,8	1,1	2,1	1,7

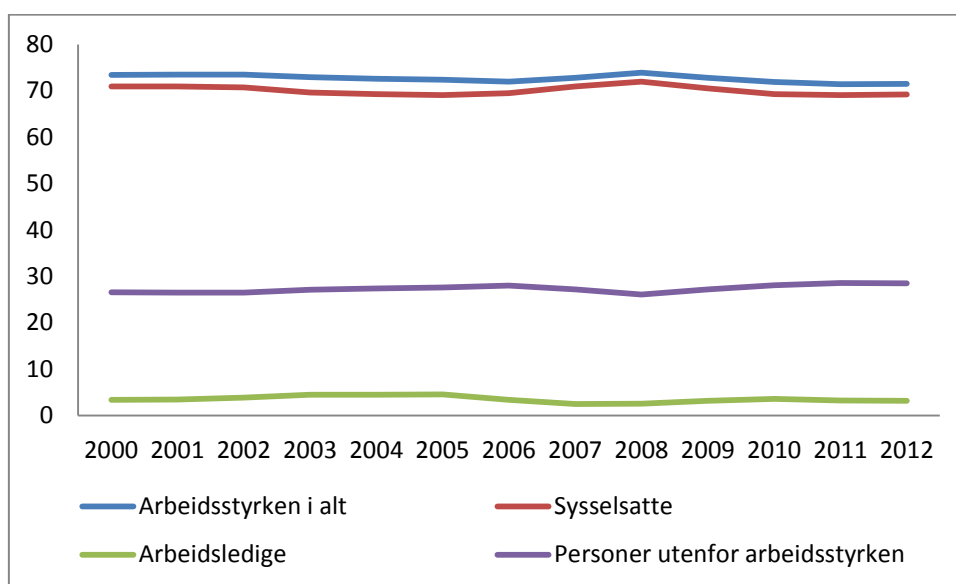
Det var en svak økning i arbeidsledigheten etter den økonomiske krisen i 2008, men dette var i de fleste kommuner kortvarig.

I tillegg er det en høy sysselsetting. Det vil si at en stor andel av både menn og kvinner er ute i lønnet arbeid. Kanskje litt tabloid, men en artikkel i New York Times hevder at velstand er ikke å finne i Norges oljeinntekter, men heller i det høye andelen yrkesaktive kvinner (http://www.nytimes.com/2011/06/29/world/europe/29iht-letter29.html?_r=3&pagewanted=1).

Tabell 5 Arbeidsstyrken i alt for nasjonen (kilde SSB og ØF)

Arbeidsstyrken i alt (16 – 74 år) Sysselsatte og arbeidsledige						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Sysselsatte	70,9	72	70,5	69,3	69,1	69,2
Arbeidsledige	2,5	2,6	3,2	3,6	3,3	3,2
Personer utenfor arbeidsstyrken	27,2	26,1	27,2	28,1	28,6	28,5

Sysselsettingsutviklingen er sammen med befolkningsutviklingen den vanligste indikatoren på regional utvikling.

Figur 4 Arbeidsstyrken 2000 -2012 (Kilde SSB og ØF)

Gjennom 2000-tallet har vi hatt et stabilt bilde av sysselsettingsutvikling. Norge hadde veldig sterk vekst de sist åra før finanskrise høsten 2008, men fikk mindre tilbakeslag enn de fleste EU-land grunnet ulik evne og/eller vilje til motkonjunkturpolitikk.

Målet for EU 2020 er at 75 % av befolkningen i alderen 20-64 skal være sysselsatt. I følge Eurostat er situasjonen i 2011 på 68,6 % i EU27, 80,0 % i Sverige og 79,6 % i Norge.

3.1 Bedrifter – struktur

I dette kapitlet skal vi se litt nærmere på hvilke næringer som er dominerende i fylket, hvor man finner næringsklynger, hvilke er de største selskapene og hvordan det står til med nyetableringer.

3.1.1 Næringsstruktur

I det følgende har vi brukt lokaliseringkvotient (LQ) som analyseverktøy. Dette er et mål som sier i hvilken grad sysselsettingen i en næring er over- eller underrepresentert i en region i forhold til landsgjennomsnittet. Er verdien 1 har den aktuelle næring en sysselsettingsandel i regionen som svarer til landsgjennomsnittet, er verdien under 1 er næringen underrepresentert.

Som vi ser av tabellen under er Hedmark overrepresentert når det gjelder primærnæringer. Disse er vesentlig viktigere i fylket enn i Norge, og det er over dobbelt så mange som jobber med dette i Hedmark enn på landsbasis. Likefullt er det viktig å merke seg at det er ikke mer enn seks prosent som jobber i disse næringene.

Når det gjelder offentlig tjenesteyting ligger fylket også over landsgjennomsnittet. Tjenesteytende næringer inkludert bygg og anlegg står for 84 prosent av arbeidsplassene i Hedmark. Flertallet av arbeidsplassene i tjenestesektoren er person-orientert og lokale markedsbasert, nært knyttet til befolkning og derfor relativt spredt utover landet, samme som i befolkningen. Slike arbeidsplasser er økende og vil gi bedrifter i Hedmark nye muligheter, hvis de lykkes i å øke befolkningen.

Tabell 6 Sysselsetting etter næring, 4 kvartal, 2011 (Kilde SSB og ØF)

	Antall	Andel	LQ
01-03 Jordbruk, skogbruk og fiske	5 041	6 %	2,2
05-33 Industri	8 015	9 %	0,8
35-39 Elektrisitet, vann og renovasjon	967	1 %	1,0
41-43 Bygg og anlegg	7 125	8 %	1,1
45-47 Varehandel	11 934	14 %	1,0
49-53 Transport	3 424	4 %	0,7
55-56 Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 996	2 %	0,7
58-63 Informasjon og kommunikasjon	1 264	1 %	0,4
64-68 Finansiering og forsikring	1 381	2 %	0,8
68-75 Teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift	3 296	4 %	0,6
77-82 Forretningsmessig tjenesteyting	3 529	4 %	0,8
84 Offentlig administrasjon, forsvar, sosialforsikring	6 719	8 %	1,3
85 Undervisning	6 828	8 %	1,0
86-88 Helse- og sosialtjenester	20 360	24 %	1,2
90-99 Personlig tjenesteyting	3 236	4 %	1,0
00 Not Uoppgitt	429	1 %	1,0
Total	85 544	100 %	1,0

3.1.2 Klynger

I Hedmark har det vært flere forsøk på å utvikle samarbeid mellom bedrifter, forskere og offentlig sektor (trippel helix) for å etablere mer dynamiske regionale klynger. Et viktig bidrag er utviklingsprosjekter i programmer som Arena og NCE drevet av Innovasjon Norge i samarbeid med Forskningsrådet og SIVA. Det har blitt satset på bransjenettverk, og det har blitt søkt om eller gjennomført Arena-prosjekt i bransjer som trelast -og trevareindustrien, bioteknologi og bioenergi.

Produksjon av trevarer

"Trepiloten" var et Arena-prosjekt som arbeidet med tre og trevareindustrien i Glåmdalsregionen (sørlige Hedmark) i perioden 2003-2005 med "Tretorget" i en ledende rolle. Tretorget har også spilt en viktig rolle i arbeidet med de såkalte RDA-midlene, eller næringsrettede utviklingsmidlene for Sør-Hedmark. Produsentene tre- og trebearbeidende næring sysselsetter i Hedmark mer enn 2.000 mennesker, hvorav 800 i Glåmdalsregionen og 900 i Hamar-regionen.

Næringsmiddelindustrien

"Innlandsmat" er nettverket av de store matprodusenter rundt innsjøen Mjøsa. Næringsmiddelindustrien i Hedmark sysselsetter mer enn 2.100 mennesker, hvorav 1.200 i Hamar-regionen.

Bioteknologi

"BioInn" var et nettverk, og etterhvert en stiftelse, som organiserte arbeidet i anvendt bioteknologi (spesielt avl) i Hamar. Arena Heidner er imidlertid et nytt Arena-prosjekt som

ble godkjent i 2012. De har en visjon om å være den ledende på grønn bioteknologi i regionen. Den industrielle klyngen har en geografisk senter i Hamar-regionen og består av 22 bedrifter og forskningsinstitusjoner som Høgskolen i Hedmark, Bioforsk og CIGENE (Centre for Integrative Genetics). I tillegg er det nære relasjoner med ulike universiteter i Norge. Heidner er en forskningstung næringsklynge der både bedrifter og forskningsinstitusjoner har mange forskningsprosjekter med både regionalt, nasjonalt og internasjonalt finansiering.

3.1.3 Større selskaper

Tabell 7: 15 største selskapene/larges companies in Hedmark 2012 etter omsetning/iby annual turnover in 2011

2012	Selskap	Omsetning (1000 NOK)	Bransje	Antall ansatte	Eierska p
1	Helse Sør-Øst RHF	59 346 330	Helse- og sosialtjenester	1 100	Nor
2	Norsk Tipping AS	16 265 500	Personlig service	371	Nor
3	Sykehuset Innlandet HF	7 402 616	Helse- og sosialtjenester	8 429	Nor
4	Asko Hedmark AS	3 875 264	Varehandel	227	Nor
5	Plantasjen Norge AS	2 214 890	Varehandel	727	GB
6	Nordek AS	1 808 208	Varehandel	19	Nor
7	K A Rasmussen AS	1 660 565	Industri	64	Nor
8	Farveringen AS	1 582 528	Varehandel	108	Nor
9	Terra Forsikring AS	1 472 718	Finansiering og forsikring	125	Nor
10	Eidsiva Marked AS	1 248 217	Elektrisitet, vann og renovasjon	63	Nor
11	Sparebanken Hedmark	1 247 000	Finansiering og forsikring	518	Nor
12	Strand Unikorn AS	1 227 124	Industri	85	Nor
13	Eidsiva Nett AS	1 133 805	Elektrisitet, vann og renovasjon	82	Nor
14	Moelven Virke AS	1 002 716	Industri	0	Nor
15	Eidsiva Anlegg AS	763 321	Bygg og anlegg	408	Nor

Kilde: www.ravninfo.no, bearbejdet av ØF

Mange av de store selskapene i Hedmark er i engros- og detaljhandel bransjer, er to store sykehus selskaper lokalisert i regionen, og det offentlige eide energiselskapet Eidsiva og dets datterselskaper er også en viktig næring deltaker.

Tabellen er ikke helt utfyllende. Moelven Industrier ASA er Skandinavias fremste leverandør av produkter og tjenester til byggeindustrien, har 3.500 ansatte og hadde 8,0 milliarder kroner driftsinntekter i 2011 og har sitt hovedkontor i Moelv i Hedmark. Gruppen består imidlertid av en rekke uavhengige selskaper som rapporterer separat avhengig av hvor de befinner seg. Samtidig er noen store matprodusenter i Hedmark som inngår i selskaper med hovedkontor utenfor regionen, hovedsakelig i Oslo. Disse blir ikke registrert i Hedmark, selv om mye av virksomheten er lokalisert her.

3.1.4 Nyetableringer

Nyetableringer har stor betydning for regional utvikling og kan være en god indikator for regional dynamikk.

Tabellen under viser det totale antallet nyetableringer samt den relative veksten sett i forhold til foregående år.

Tabell 8: Antall nyetableringer og endring fra foregående år unntatt offentlig forvaltning og primærnæringene (kilde: SSB, bearbeidet av ØF)

	2008	2009	Endring 08 - 09	2010	Endring 09 - 10	2011	Endring 10 - 11
Oslo	9586	8872	- 7,45	9818	10,66	10365	5,57
Akershus	5254	5064	-3,62	5648	11,53	5543	-1,86
Hordaland	4391	4019	-8,47	4215	4,88	4335	2,85
Rogaland	3876	3184	-17,85	3647	14,54	3657	0,27
Sør-Trøndelag	2699	2462	-8,78	2755	11,90	2783	1,02
Buskerud	2545	2328	-8,53	2479	6,49	2532	2,14
Østfold	2404	2119	-11,86	2337	10,29	2369	1,37
Vestfold	2220	2059	-7,25	2107	2,33	2209	4,84
Møre og Romsdal	1821	1611	-11,53	1851	14,90	1744	-5,78
Vest-Agder	1846	1448	-21,56	1728	19,34	1706	-1,27
Nordland	1679	1450	-13,64	1496	3,17	1485	-0,74
Telemark	1371	1237	-9,77	1304	5,42	1403	7,59
Oppland	1302	1223	-6,07	1280	4,66	1310	2,34
Hedmark	1287	1120	-12,98	1324	18,21	1251	-5,51
Troms	1229	1149	-6,51	1173	2,09	1145	-2,39
Nord-Trøndelag	898	824	-8,24	858	4,13	905	5,48
Aust-Agder	893	782	-12,43	802	2,56	878	9,48
Sogn og Fjordane	743	651	-12,38	638	-2,00	696	9,09
Finnmark	473	435	-8,03	464	6,67	491	5,82
Norge	46517	42037	-9,63	45924	9,25	46807	1,92

Tabellen viser at det skjedde en hel del rundt finanskrisa i 2008. Da opplevde man en nedgang i antall nyetableringer fra 2008 – 09 over hele landet. Hedmark hadde en oppgang fra 09 – 10 der antall nyetableringer lå over landsgjennomsnittet, men fikk en nedgang året etter.

3.2 Kunnskapsintensiv sektor

I alle næringer finnes det bedrifter med vekst og god lønnsomhet, og det finnes bedrifter som sliter. Likevel er næringsstrukturen viktig. Samler vi bedrifter i "næringer" eller bransjer, ser vi at noen næringer har langsiktig vekst, mens andre er i langsiktig tilbakegang. Hedmark er fortsatt en av de regionene der jordbruk er viktig, mens sysselsettingen i industrien er på et nasjonalt gjennomsnitt. Hedmarks økonomi er ikke spesielt høyteknologisk, og kunnskapsintensive arbeidsplasser finnes hovedsakelig i urbane områder, og er hovedsakelig knyttet til tjenester.

Nedenfor er det en tabell som viser andelen av høyteknologiske arbeidsplasser i de ulike kommunene. Vi har brukt en definisjon som brukes av OECD, utviklet av Milken Institute, Massachusetts (se <http://www.milkeninstitute.org/pdf/pittsburgh1106.pdf>)

Tabell 9: High Tech jobber, Hedmark, kommuner (Kilde SSB og ØF)

Kommune	Andel high-tech jobber	Nasjonal rangering (kommuner)	High tech indeksen inkluderer følgende:
Kongsvinger	3,8 %	54	Produksjon av farmasøytiske råvarer og preparater Produksjon av datamaskiner elektroniske og optiske produkter Produksjon av luftfartøyer, romfartøyer og lignende utstyr Produksjon av medisinske og tanntekniske instrumenter og utstyr Utgivelse av programvare Film-, video- og fjernsynsprogramproduksjon, utgivelse av musikk- og lydopptak Telekommunikasjon Tjenester tilknyttet informasjonsteknologi Databehandling, datalagring og tilknyttede tjenester, drift av webportaler Forskning og utviklingsarbeid Arkitektvirksomhet og teknisk konsulentvirksomhet, og teknisk prøving og analyser Reparasjon av datamaskiner og kommunikasjonsutstyr
Hamar	3,9 %	52	
Ringsaker	1,8 %	128	
Løten	0,6 %	269	
Stange	1,6 %	144	
Nord-Odal	0,2 %	386	
Sør-Odal	1,2 %	191	
Eidskog	0,6 %	284	
Grue	0,6 %	268	
Åsnes	1,2 %	198	
Våler	0,4 %	311	
Elverum	4,1 %	48	
Trysil	0,9 %	229	
Åmot	0,5 %	307	
Stor-Elvdal	0,0 %	405	
Rendalen	0,2 %	372	
Engerdal	0,3 %	350	
Tolga	1,0 %	220	
Tynset	1,5 %	164	
Alvdal	0,6 %	281	
Folldal	2,3 %	104	
Os	2,7 %	78	

Ingen av Hedmark kommunene er blant de høyest rangerte norske når det gjelder andelen av high-tech yrker. Bare én er rangert på topp femti (Elverum), og tre flere (Hamar,

Kongsvinger og Os) blant de øverste hundre. Det er totalt 430 kommuner i Norge, og det er 12 Hedmark kommuner som er under den nasjonale median når det gjelder høyteknologiske arbeidsplasser.

3.3 Brutto nasjonal/regional produkt

Det vanligste målet på verdiskaping er størrelsen på bruttoprodukt eller bearbeidingsverdi som måler verdien av all produksjon av varer og tjenester i et land eller en region i en periode fratrukket verdien av forbrukt vareinnsats. Bruttoproductet anvendes til avlønning av arbeidskraft og kapital. Bruttoregionalprodukt (BRP) er et mål på den totale økonomiske produksjonen i en region. Den henger sammen med Brutto nasjonalprodukt (BNP), som angir produksjonen på nasjonalt nivå.

Lavest bruttoprodukt per sysselsatt finner vi i Nord-Trøndelag, etterfulgt av Hedmark og Oppland. Disse fylkene lå nærmere 20 prosent under landsgjennomsnittet. Også de to nordligste fylkene lå klart under gjennomsnittet.

Fylkene som lå under landsgjennomsnittet, hadde en relativt stor andel offentlig tjenesteyting. I motsetning til det som er tilfellet ved markedsrettet produksjon, blir bruttoproduktet i offentlig forvaltning konvensjonelt beregnet uten å inkludere kapitalavkastning. Det medfører at bruttoprodukt per sysselsatt i offentlig tjenesteyting blir lavere enn for eksempel i privat tjenesteyting. Ser vi på de ovennevnte fylkene, utgjorde offentlig tjenesteyting om lag en tredel eller mer av fylkenes bruttoprodukt. For landet totalt derimot utgjorde offentlig forvaltning omtrent en femdel av det totale bruttoproduktet.

Tabell 10 Fylkesfordelt nasjonalregnskap 2010, per innbygger og per sysselsatt, kroner og indeks..
Rangert etter BNP per innbygger. (Kilde SSB, bearbejdet ØF)

	<i>BNP² per innbygger</i>	<i>BNP per sysselsatt. Kroner</i>	<i>Disp. inntekt per innb. Kroner</i>	<i>BNP per innb³.</i>	<i>BNP per sys.satt</i>	<i>Disp. inntekt per innb.</i>
Hele landet ⁴	520 379	982 192	219 181			
BNP i basisverdi ⁵	462 365	872 693				
BNP i basisverdi eks. kontinentalsokkel og Svalbard mv.	364 345	692 473		100	100	100
Oslo	633 485	823 623	246 422	174	119	112
Oslo/Akershus	491 719	784 473	242 333	135	113	111
Rogaland	434 471	776 303	230 737	119	112	105
Hordaland	370 583	685 496	220 004	102	99	100
Møre og Romsdal	360 543	715 412	211 720	99	103	97
Vest-Agder	356 083	706 889	204 971	98	102	94
Sør-Trøndelag	341 101	661 448	212 783	94	96	97
Sogn og Fjordane	336 632	655 642	204 927	92	95	93
Akershus	336 337	714 373	237 852	92	103	109
Buskerud	311 922	643 588	218 406	86	93	100
Nordland	308 415	637 669	206 989	85	92	94
Finmark	303 980	586 658	211 709	83	85	97
Troms	303 794	592 525	210 893	83	86	96
Telemark	298 705	659 262	207 892	82	95	95
Vestfold	272 478	610 956	209 863	75	88	96
Aust-Agder	268 272	611 443	203 535	74	88	93
Oppland	263 919	565 002	204 826	72	82	93
Hedmark	259 618	569 237	201 875	71	82	92
Nord-Trøndelag	258 791	562 199	197 287	71	81	90
Østfold	257 015	589 586	203 270	71	85	93
Kontinentalsokkelen mv.	-	26 758 459	-	-	-	-

² BNP for fylkene i basisverdi

³ I tabellen er landsgjennomsnittet (eksklusiv kontinentalsokkelen og Svalbard) satt lik 100. Dette er indeksen.

⁴ BNP for hele landet i markedsverdi

⁵ Basisverdi er den verdien som produsenten sitter igjen med for et produkt, etter at han har betalt merverdiavgift og andre produktskatter, og mottatt eventuelle produktsubsidier fra det offentlige. Produksjonen i næringene publiseres i basisverdi i tråd med anbefalingene i SNA 1993 og ENS 1995. Produktinnsatsen måles i kjøpverdi. Bruttoproduktet i næringene målt i basisverdi er definert som er differansen mellom produksjon målt i basisverdi og produktinnsatsen målt i kjøpverdi.

Tabell 11 Bruttoregionalprodukt (mill kr), fylkesfordelt 1995 – 2010, rangert (kilde SSB og ØF)

	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2008	2009	2010
Oslo	165915	172636	213206	237620	236299	285723	341235	340865	340697	375692
Rogaland	69276	68490	81274	90492	105959	118269	145820	169381	170584	187699
Akershus	74285	77802	83374	96629	115523	128255	147935	178084	184125	181984
Hordaland	73967	75269	83574	100916	111825	129998	154391	171305	172813	178142
Sør-Trøndelag	41045	41396	47897	57017	64237	70812	84479	90900	92407	99706
Møre og Romsdal	40417	40317	44878	52335	55139	58936	74927	83026	85239	91067
Buskerud	38299	37264	42041	48356	52107	57849	67865	76584	77204	80910
Nordland	36147	35156	37794	42534	46754	51993	59488	67557	67253	73025
Østfold	37594	33881	38372	44504	49196	55148	63818	70441	69963	70228
Vestfold	30766	30368	33945	42002	45578	50161	55768	63374	63026	63350
Vest-Agder	25278	25361	30027	30586	33985	38941	50249	56287	57977	61030
Telemark	27957	25307	27829	32272	32306	36910	45389	50267	47901	50394
Hedmark	26057	25500	28333	33838	37831	41394	44040	48150	48654	49630
Oppland	25205	23457	27436	31238	35191	38374	43671	48001	46970	48997
Troms	23418	23546	25545	28824	31760	34641	37735	41766	45351	47703
Sogn og Fjordane	19085	18841	19337	22717	23371	26853	28864	33053	33815	36158
Nord-Trøndelag	18873	17804	19473	21923	22924	24888	27857	31652	32352	34121
Aust-Agder	14507	14348	16274	19047	19343	21214	25238	29713	29603	29315
Finnmark	11423	10035	11558	12147	13011	15551	17406	18801	20164	22232

Fylkesfordelt nasjonalregnskapsstatistikk viser at Hedmark hadde en samlet verdiskaping, målt ved bruttoregionprodukt, på 49,6 mrd. kroner i 2010. Dette tilsvarer 2,8 prosent av Norges BNP. Hedmarks andel av landets verdiskaping er imidlertid langt høyere enn dette innenfor bl.a. jordbruk og skogbruk (14,5%), Treindustri (11,3%).

Tabell 12 Endring i bruttoregionalprodukt fra 1995 -- 2010, enhet mill. kr (kilde SSB, bearbejdet av ØF)

Endring i BRP fra 1995 - 2010	
Rogaland	170,94
Akershus	144,98
Sør-Trøndelag	142,92
Vest-Agder	141,44
Hordaland	140,84
Oslo	126,44
Møre og Romsdal	125,32
Buskerud	111,26
Vestfold	105,91
Troms	103,70
Aust-Agder	102,07
Nordland	102,02
Finnmark	94,62
Oppland	94,39
Hedmark	90,47
Sogn og Fjordane	89,46
Østfold	86,81
Nord-Trøndelag	80,79
Telemark	80,26

3.4 Verdiskaping og sysselsetting

Fylkesfordelt nasjonalregnskapsstatistikk viser at Hedmark hadde en samlet verdiskaping, målt ved bruttoregionprodukt, på 49,6 mrd. kroner i 2010. Dette tilsvarer 2,8 prosent av Norges BNP. Hedmarks andel av landets verdiskaping er imidlertid langt høyere. Sysselsettingsutviklingen er sammen med befolkningsutviklingen den vanligste indikatoren på regional utvikling. Selv om ulike næringer har ulik arbeidskraftsintensitet er det klare koblinger mellom struktur og utvikling i bruttoprodukt og i sysselsetting. Om lag 2/3 av bruttoproduktet innenfor fastlandsnæringene fordeles til lønnskostnader. Det kan faktisk hevdes at sysselsettingsanalysene er vel så relevante i en regional kontekst som verdiskapingsanalyser siden sysselsettingen og lønningene ofte er "mer lokale" enn andre verdiskapingskomponenter som kapitalutgifter og -avkastning.

Tabell 13 Bruttoregionprodukt og sysselsatte fordelt på næring i Hedmark og landet i 2010

	Bruttoprodukt, NR 2010			Sysselsatte, NR 2010			BP per sysselsatt	
	NORGE	HEDM	Andel	NORGE	HEDM	Andel	NORGE	HEDM
Totalt for næringer	1 783 294	49 630	2,8 %	2 574,0	87,2	3,4 %	693	569
Jordbruk og skogbruk	15 837	2 299	14,5 %	54,6	5,1	9,3 %	290	451
Fiske, fangst og akvakultur	22 013	0	0,0 %	14,4	0,0	0,0 %	1 529	
Bergverksdrift	4 436	136	3,1 %	4,9	0,1	2,0 %	905	1 360
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	50 147	:		36,5	:		1 374	
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	33 054	1 406	4,3 %	52,2	2,7	5,2 %	633	521
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 135	:		4,0	:		534	
Trelast-, trevare- og papirvareindustri	9 536	1 074	11,3 %	19,9	2,0	10,1 %	479	537
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	4 372	85	1,9 %	6,9	0,2	2,9 %	634	425
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	21 101	162	0,8 %	14,4	0,4	2,8 %	1 465	405
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	10 527	306	2,9 %	15,7	0,5	3,2 %	671	612
Produksjon av metaller	9 530	250	2,6 %	11,0	0,5	4,5 %	866	500
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	50 729	648	1,3 %	63,6	1,4	2,2 %	798	463
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	19 167	:		28,4	:		675	
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 467	177	3,2 %	10,4	0,5	4,8 %	526	354
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	12 788	56	0,4 %	18,9	0,2	1,1 %	677	280
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	57 751	1 026	1,8 %	12,2	0,4	3,3 %	4 734	2 565
Vannforsyning, avløp og renovasjon	13 680	466	3,4 %	14,4	0,6	4,2 %	950	777
Bygge- og anleggsvirksomhet	122 932	3 833	3,1 %	186,8	6,8	3,6 %	658	564
Varehandel og reparasjon av motorvogner	181 634	4 378	2,4 %	368,8	12,1	3,3 %	493	362
Utenriks sjøfart	28 205	0	0,0 %	46,8	0,0	0,0 %	603	
Transport utenom utenriks sjøfart	64 284	1 513	2,4 %	108,4	2,8	2,6 %	593	540
Post og distribusjonsvirksomhet	10 679	430	4,0 %	20,6	0,9	4,4 %	518	478
Overnattings- og serveringsvirksomhet	29 252	682	2,3 %	80,0	2,1	2,6 %	366	325
Informasjon og kommunikasjon	86 939	1 301	1,5 %	85,6	1,4	1,6 %	1 016	929
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	101 344	2 252	2,2 %	51,4	1,2	2,3 %	1 972	1 877
Omsetning og drift av fast eiendom	63 611	1 233	1,9 %	23,0	0,8	3,5 %	2 766	1 541
Boligtjenester, egen bolig	100 710	3 649	3,6 %					
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	98 371	1 333	1,4 %	115,9	2,3	2,0 %	849	580
Forretningsmessig tjenesteyting	57 702	1 077	1,9 %	113,2	2,7	2,4 %	510	399
Offentlig administrasjon og forsvar	124 786	5 634	4,5 %	183,8	8,3	4,5 %	679	679
Undervisning	104 211	3 451	3,3 %	194,0	6,5	3,4 %	537	531
Helse- og sosialtjenester	220 781	8 938	4,0 %	524,7	21,6	4,1 %	421	414
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	42 694	1 736	4,1 %	86,5	3,0	3,5 %	494	579

Kilde: Statistisk sentralbyrå (Fylkesfordelt nasjonalregnskap)

Det foreligger ikke verdiskapingsstatistikk i Norge på lavere geografisk nivå enn fylke. Derimot har vi næringsfordelt registerbasert sysselsettingsstatistikk også på kommunenivå. Forutsetter vi samme arbeidskraftsproduktivitet i alle Hedmarks kommuner innenfor de enkelte næringer kan vi konstruere anslag for kommune- og regionfordelt verdiskaping/bruttoregionprodukt. Dette er vist i tabellen under.

Tabell 14 Bruttoregionprodukt og sysselsatte fordelt på næring i Hedmark og landet i 2010

	Sysselsatte, 4. kvartal 2010, Registertall				Beregnet bruttoprodukt, 2010			
	Hamar-regionen	Glåmdals-regionen	Sør-Østerdal	Nord-Østerdal	Hamar-regionen	Glåmdals-regionen	Sør-Østerdal	Nord-Østerdal
Totalt for næringer	40545	20557	16342	7429	23 924	11 818	9 525	4 264
Jordbruk og skogbruk	1799	1391	856	1162	794	614	378	513
Fiske, fangst og akvakultur	10	1	6	1	0	0	0	0
Bergverksdrift	23	95	19	14	21	86	17	13
Utvinnning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	0	0	0	0	0	0	0	0
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	1410	340	375	313	813	196	216	181
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	34	18	6	5	0	0	0	0
Trelast-, trevare- og papirvareindustri	893	738	260	119	477	394	139	64
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	111	65	17	3	48	28	7	1
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	4	152	191	3	2	70	88	1
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	242	145	92	38	143	86	54	22
Produksjon av metaller	192	103	156	0	106	57	86	0
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	573	509	66	60	307	273	35	32
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	54	59	24	2	0	0	0	0
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	233	150	29	39	91	59	11	15
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	147	20	11	16	42	6	3	5
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	200	62	108	74	462	143	250	171
Vannforsyning, avløp og renovasjon	202	148	80	87	182	133	72	78
Bygge- og anleggsvirksomhet	3207	1679	1388	680	1 768	925	765	375
Varehandel og reparasjon av motorvogner	5852	2831	2208	956	2 163	1 046	816	353
Utenriks sjøfart	31	20	15	7	0	0	0	0
Transport utenom utenriks sjøfart	1223	773	441	225	695	439	251	128
Post og distribusjonsvirksomhet	407	161	115	37	243	96	69	22
Overnattings- og serveringsvirksomhet	918	382	504	190	314	131	172	65
Informasjon og kommunikasjon	668	327	233	69	670	328	234	69
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	985	194	127	63	1 620	319	209	104
Omsetning og drift av fast eiendom	353	227	173	51	541	348	265	78
Boligtjenester, egen bolig	0	0	0	0	1 713	891	696	348
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	1251	434	447	208	713	247	255	118
Forretningsmessig tjenesteyting	2077	882	749	151	580	246	209	42
Offentlig administrasjon og forsvar	3071	1508	1617	327	2 652	1 302	1 397	282
Undervisning	3065	1662	1464	608	1 556	844	743	309
Helse- og sosialtjenester	9484	4772	4010	1739	4 237	2 132	1 792	777
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	1826	709	555	182	969	376	294	97

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av Statistisk sentralbyrå (Fylkesfordelt nasjonalregnskap og Sysselsettingsstatistikk)

Tabellen viser igjen at Hedmark er et fylke med store skilnader, både mht sysselsatte i de ulike næringene og beregnet bruttoprodukt. Dette avspeiler naturlig nok variasjonene i næringsstruktur. Helse og sosialtjenester skiller seg ut med høy skår på bruttoprodukt i alle regionene. Også varehandel og offentlig administrasjon har en stor del av regionale bruttoproduktet.

3.5 Regionaløkonomi – sammenligning EU

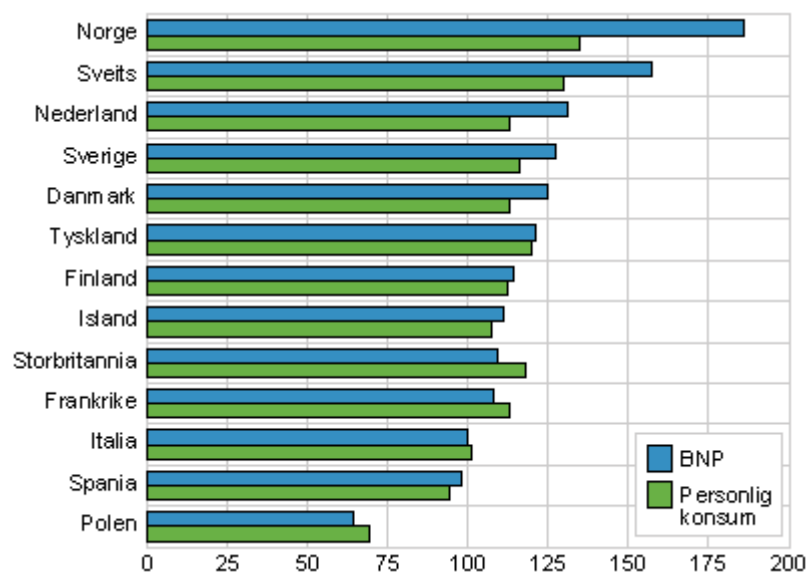
BNP per innbygger brukes ofte som et mål på velstandsnivået i et land. I Norge er verdiskaping per innbygger målt i BNP per capita veldig ujevnt fordelt. Oslo og Rogaland drar opp landsgjennomsnittet så mye at alle andre fylker ligger under. Noe av forklaringen på det høye BPR/innbygger i Oslo og tilsvarende lavere i omlandsfylkene er stor netto innpendling. Verdier disse pendlerne bidrar til å skape blir «registrert» i Oslo. Ellers er BRP/innbygger gjennomgående lavere i fylker med mange personer utenfor arbeidsstyrken, f.eks. mange eldre. Til sist spiller selvfølgelig næringsstrukturen en viktig rolle.

Tabell 15 BNP per capita EU og Buttonpartnere. EU 27 er målsestokken med en indeks på 100 (Kilde Eurostat, bearbeidet av ØF)

	00	01	03	05	07	09	11
EU (27)	100	100	100	100	100	100	100
EU (15)	115	115	114	113	111	110	110
Ger	118	116	116	116	115	115	121
Neth	134	134	129	131	132	132	131
Swe	128	122	124	122	125	120	127
Nor	165	161	156	177	181	177	186
Swi	148	143	140	136	144	150	157

Den høye andelen BNP per capita i Norge kan i en viss del tilskrives oljeøkonomien. BNP-nivået i Norge ligger høyt også i sammenlignet med de andre nordiske landene. Det er store forskjeller i BNP per innbygger i Europa, der det fortsatt er høyere i vest enn øst.

Figur 5 BNP per capita og personlig konsum, utvalgte land 2011. EU 27 = 100

Kilde: SSB

Ser vi på personlig konsum, viser det seg at dette for Norges del ligger noe under BNP per capita. Dette betyr at vi sparer. En stor del av dette kan tilskrives avsetninger til Statens Pensjonsfond Utland (Oljefondet).

4 INNOVASJON

Det ble i 2010 forsket for 207 millioner kroner i Hedmark fordelt med 85 mill. kroner på næringslivet, 80 mill. kroner på høgskolen og 42 mill. kroner på instituttsektoren, hvorav 24 mill. kroner i helseforetak (Sykehuset Innlandet). Hvem som står bak disse tallene vil vi se nærmere på i det følgende.

Høgskolen i Hedmark

Høgskolen i Hedmark har om lag 5.000 studenter og 500 ansatte fordelt på sine fire avdelinger i Hamar, Elverum, Rena og Evenstad.. I følge FoU-statistikken ble det i 2010 utført 71 FoU-årsverk ved Høgskolen i Hedmark

Østlandsforskning

Norge har i internasjonal sammenheng en stor instituttsektor og i 2010 sto sektoren for 24 prosent av all utført FoU i Norge. Etter nedlegging/flytting av Bioforsks avdelinger i Ringsaker og Tynset er det kun gjennom Østlandsforskning at instituttsektoren er representert i Hedmark.

Østlandsforskning AS er eid av Hedmark og Oppland fylkeskommune, Sparebanken Hedmark, Høgskolen i Lillehammer og Stiftelsen Østlandsforskning og skal som et regionalt FoU-institutt, ivareta to roller: ØF skal være en aktør innenfor det nasjonale og internasjonale forskningssystemet, og må utvikle spisskompetanse på utvalgte områder for å hevde seg her. I tillegg skal ØF være en sentral og aktiv aktør i det regionale innovasjons- og kompetansesystemet og tilføre regionen relevant og nyttig kunnskap og kompetanse innenfor et bredt spekter av fagfelt og tema. Virksomheten er organisert i to forskningsgrupper knyttet til hhv. Velferd, organisasjon og kommunal (VOK) og Næringsliv og regional utvikling (RN). ØF hadde ved inngangen til 2012 totalt 31 ansatte (23 årsverk) fordelt på hovedsetet i Lillehammer og kontorer i Hamar, hvorav 6 har professorkompetanse, 8 andre har dr. grad og 2 er under doktorgradsutdanning. Virksomheten er tverrfaglig med hovedvekt på samfunnsfag og spenner fra langsiktige forskningsprosjekter til forskningsbasert rådgivning.

Sykehuset Innlandet

Sykehuset Innlandet er et helseforetak som består av 10 divisjoner, herunder flere sykehus som ligger spredt i fylkene Hedmark og Oppland. I tillegg betjener flere fagdivisjoner hele foretaket med sine tjenester. I tillegg til de åtte sykehusene, finnes det desentraliserte tjenester innenfor både psykiatri og somatikk. Administrasjonen ligger i Brumunddal.

Sykehuset Innlandet har en egen forskningsavdeling organisert under Stab Helse. Avdelingen skal stimulere til økt klinisk forskning i Sykehuset Innlandet, i samarbeid med linjeledelsen i hver divisjon. Administrasjonen er plassert i SIs lokaler i Brumunddal. I tillegg er det ansatt seks forskningsrådgivere i varierende stillingsbrøk i de ulike divisjonene og fire forskningsveiledere (også i varierende stillingsbrøk) knyttet til ulike doktorgradsstipendiater.

FoU i privat og offentlig sector

Egenutført FoU i næringslivet i Hedmark i 2010 var på 126 mill. kroner. Hovedtyngden av dette er knyttet til aktørene i bioteknologiklynga i Hamarregionen som Graminor AS, Geninova AS, Hedmark Kunnskapspark AS, LabNett AS, BioBank AS, Norsvin, BioKapital, Spermvital AS, Skogfrøverket og Geno. Og i tillegg til FoU-institusjonene har Kunnskapsparken Hedmark en viktig rolle som fasilitator og som driver av næringsklynger og nettverksbygger mot FoU-miljøer. Næringshager har en rolle som møtearena mellom FoU-miljøer og lokalt næringsliv.

4.1 Patenter

Patenter er en indikator på innovasjon. I Norge er Patentstyret de som behandler omsøkte patenter i tillegg til design og varemerker. Patenter gis på oppfinnelser, varemerke er definert som et særpreget kjennetegn for varer og/eller tjenester, mens utseendet og formen til et produkt kan designbeskyttes. Patentstyret er en statlig etat under Nærings- og handelsdepartementet.

Patentstyret hjelper norsk næringsliv å styrke virksomheten sin gjennom kunnskap om industrielle rettigheter - slik at bedriftene vil sikre sine investeringer, konkurranseposisjoner og skape økonomisk vekst i det norske samfunnet. Patentstyrets hovedoppgave er å behandle søknader om patenter, varemerke- og designregistreringer.

Under er en oversikt over patenter i Norge, Hedmark og Oppland. Det finnes ingen offisiell statistikk av patenter fordelt på fylker. Vi har derfor søkt i Patentstyrets egne databaser for å finne regionale tall. Til denne metoden knytter det seg en hel del usikkerhet – for eksempel at patenter er registrert i fylket der personen eller virksomheten holder til og ikke for eksempel fra hovedkontoret. Like fullt mener vi at denne metoden kan gi en indikator på den regionale aktiviteten på patenter, varemerker og design. De nasjonale tallene er Patentstyrets offisielle tall.

Nøkkeltall patenter 2011

Tabell 16 Patenter, varemerkesøknader og designsøknader 2011 - 09, Norge og Innlandet (kilde Patentstyret og ØF)

		Mottatte varemerkesaker	Mottatte patentsøknader	Mottatte designsøknader
2011	Norge	15 149	1776	965
	Hedmark	122	16	15
	Oppland	125	18	10
2010	Norge	13694	1813	629
	Hedmark	112	22	20
	Oppland	119	20	26
2009	Norge	13727	3604	685
	Hedmark	132	29	30
	Oppland	115	30	12

Tabell 17 Patenter, varemerkesøknader og designsøknader 2011 - 09, Norge og Innlandet (kilde Patentstyret og ØF)

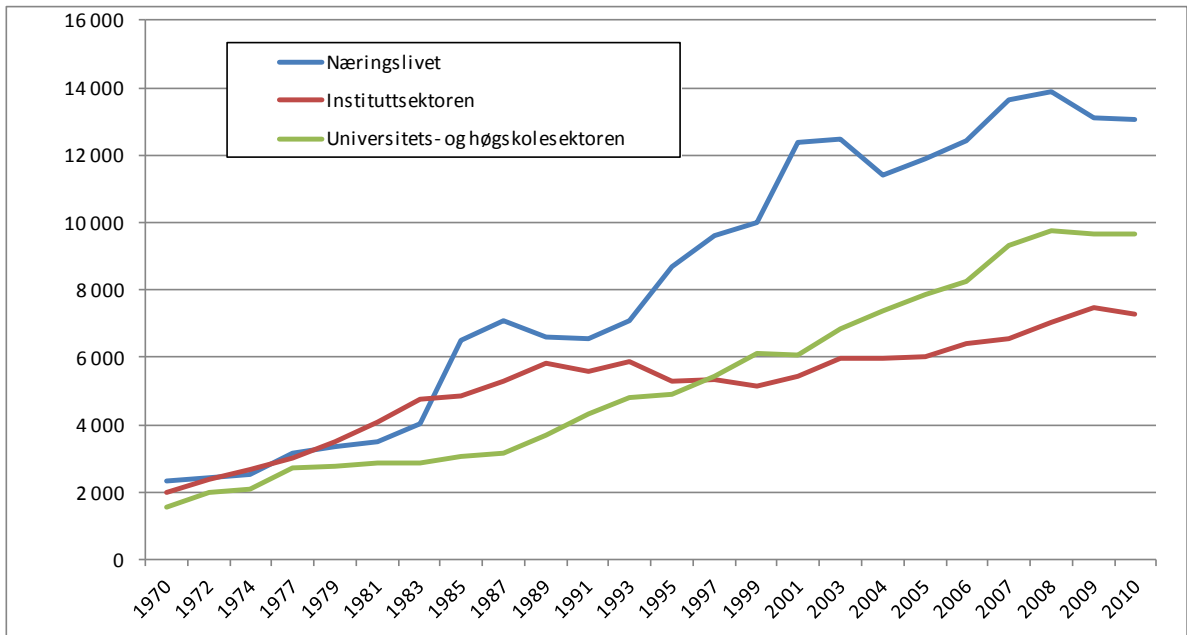
Det er verdt å merke seg at det er relativt flere designsøknader enn patenter og varemerkesaker fra Innlandet sammenlignet med landet.

4.2 Forskning og utviklingsarbeid (FoU)

Norges Forskningsråd (2005) gir følgende oversettelse av OECDs FoU-definisjon ("Frascati-manualen"): "Forskning og utviklingsarbeid (FoU) er en kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap – herunder kunnskap om mennesket, kultur og samfunn – og omfatter også bruken av denne kunnskapen til å finne nye anvendelser. Et hovedkriterium for å skille FoU fra annen beslektet virksomhet er at FoU må inneholde et element av nyskaping eller reduksjon av vitenskapelig og/eller teknologisk usikkerhet.

Østlandsforskning⁶ gjorde i 2006 på oppdrag fra Innovasjon Norge en relativt detaljert kartlegging av forskning og forskere i Innlandet. Denne ble benyttet, men oppdatert, i FoU-strategien fra 2009. I strategidokumentet FOU-strategi for Hedmark og Oppland 2013-2016 er det foretatt ytterligere oppdateringer av de statistikkbaserte oversiktene og av beskrivelse av FoU-institusjonene. FoU-statistikken utarbeides av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utvikling (Nifu) i samarbeid med Statistisk Sentralbyrå (SSB). Siste oppdaterte FoU-statistikk høsten 2012 gjelder for året 2010. Dette er sammenliknet med situasjonen i 2007 som utgjorde statistikkgrunnlaget i forrige FoU-strategi.

⁶ ØF- notat nr. 05/2006: Forskning og forskere i Innlandet av Kari V. Stubberud, Svein Bergum og Morten Ørbeck. Rapporten kan leses og lastes ned gratis på ØFs hjemmesider: www.ostforsk.no.

Figur 6 FoU-utgifter i Norge 1970-2010 etter sektor for utførelse. Faste 2000-priser

Det var en betydelig økning i FoU-innsatsen på 6,0 mrd. kroner fra forrige undersøkelse i 2007 til 2010. Økningen fordeler seg med 1,8 mrd. kroner i næringslivet og 2,1 mrd. kroner i både instituttsektoren og i universitets- og høyskolesektoren. Over tid har imidlertid veksten vært sterkest i næringslivet og etter hvert også i Universitets- og høyskolesektoren.

En kompliserende faktor når det gjelder tallgrunnlaget for 2010 er at det opereres med to tallsett. For året 2010 er nemlig behandlingen av helseforetak og mindre bedrifter forskjellig fra tidligere års data.

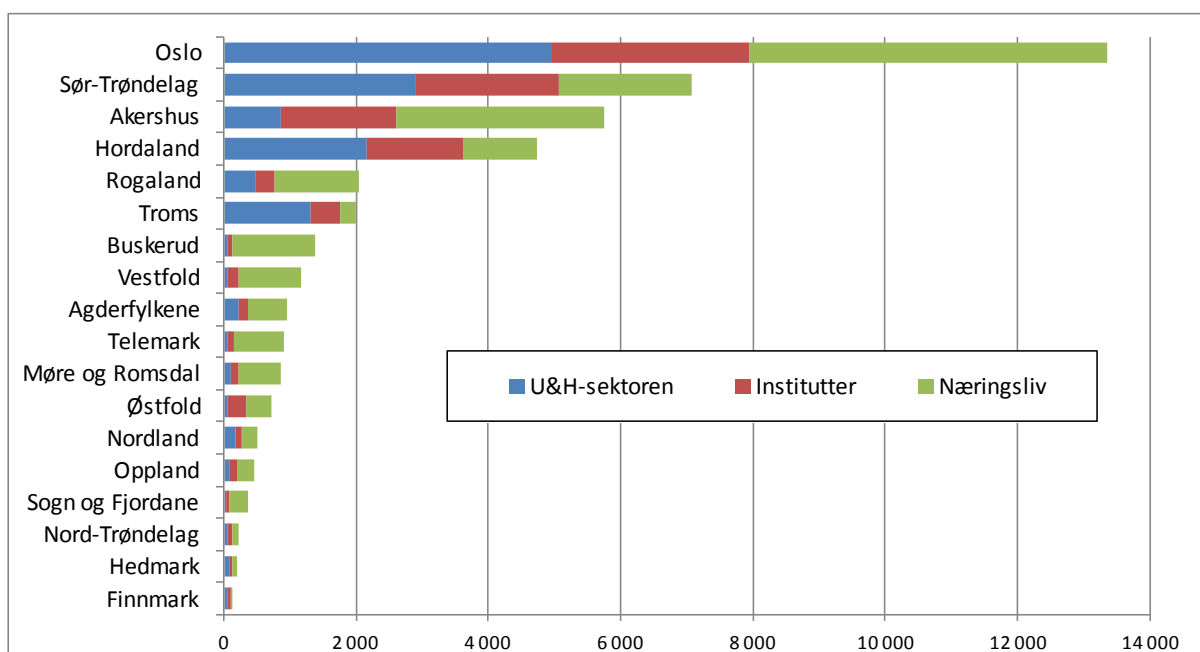
- I statistikken for året 2010 har Nifus og SSB inkludert FoU i bedrifter med 5-9 ansatte mot tidligere kun de med 10 ansatte eller flere. Dette medfører at næringslivets FoU i 2010 er på 20,1 i stedet for 18,5 mrd. kroner og totaltallene på 44,4 i stedet for 42,8 mrd. kroner. I dokumentet brukes imidlertid dataene uten bedrifter med 5-9 ansatte for dermed å kunne sammenlikne med tidligere år.
- I statistikken for 2010 er helseforetakene egen gruppe i statistikken. Tidligere er dette medregnet under universitets- og høyskolesektor der hvor det er universitetssykehus. Andre steder, som i Hedmark og Oppland, er helseforetakene medregnet under instituttsektoren. I dokumentet videreføres gammel praksis for dermed å kunne sammenlikne med tidligere år.

Tabell 18 FoU-utgifter i mill. kroner, etter sektor og fylke i 2010 med to datasett (Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av Nifu/SSB)

	Hedmark	Oppland	Norge
Universiteter og høyskoler	80	87	11 830
Universitetssykehus	0	0	2 000
Universiteter og høyskoler inkl. helseforetak	80	87	13 830
Instituttsektor	18	102	10 036
Helseforetak eks. universitetssykehus	24	7	379
Instituttsektor inkl. helseforetak	42	109	10 415
Næringsliv ≥ 10 ansatte	85	270	18 514
Næringsliv 5-9 ansatte	41	17	1 618
Næringsliv ≥ 5 ansatte	126	287	20 132
Sum FoU-utgifter (næringsliv ≥ 10 ansatte)	207	466	42 759
Sum FoU-utgifter (næringsliv ≥ 5 ansatte)	248	483	44 377
Sum per capita kr/innbygger	1 300	2 604	9 077

Samlede utgifter til FoU utført i Hedmark var i 2010 på 207 mill. kroner uten småbedrifter og 248 mill. kroner eller 1.300 kr/innbygger medregnet småbedrifter. Av Norges 36.000 forskerårsverk, ble 215 utført i Hedmark (uten småbedriftene).

Hedmark er med dette det fylket i Norge som har nest lavest FoU-aktivitet i absoluttverdier (kun "slått" av Finnmark) og lavest regnet per innbygger.

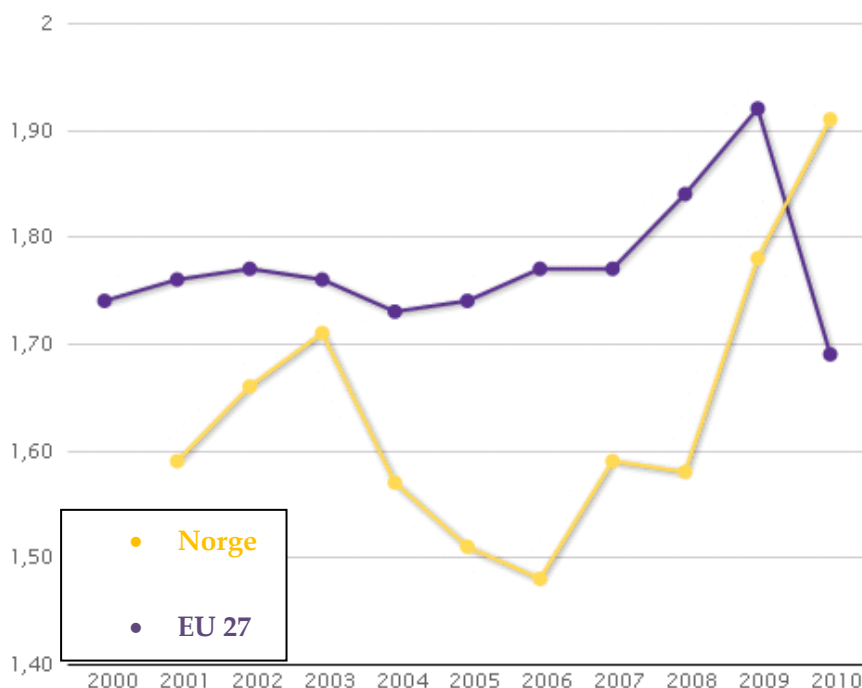
Figur 7 FoU-utgifter etter sektor for utførelse fordelt på fylke i 2010. Mill.kr (Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av Nifu/SSB)

4.3 Innovasjon sammenligning EU

Sammenlignet med EU samlet har tradisjonelt brukt lite på FoU. Tabellen under viser tall fra 2009. I 2010 ser vi midlertid et skift der Norges FoU utgifter målt i andel av BNP går forbi EU 27 (figur 8).

Tabell 19 FoU som del av BNP og per capita i NOK 2009, kilde Forskningsrådet, bearbeidet av ØF

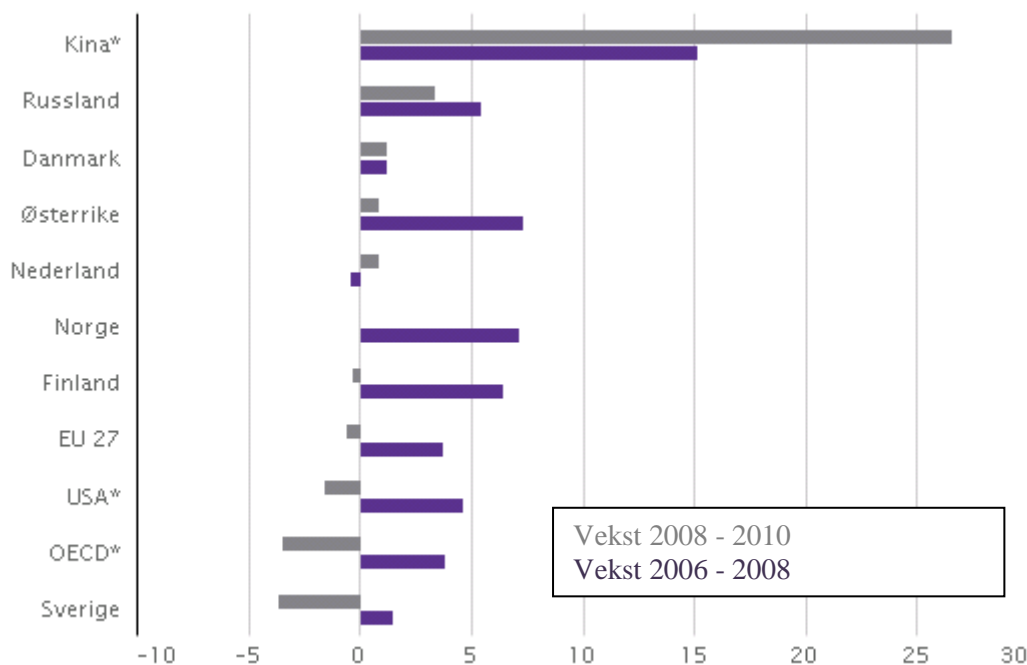
	Percent of GDP	NOK per capita
EU 27	1,92	5 300
Finland	3,96	12 359
Switzerland (2008)	3,00	11 868
Sweden	3,62	11 859
Germany	2,82	9 074
Norway	1,80	8 870
Spain	1,38	3 948

Figur 8 Totale FoU-utgifter som prosentandel av BNP i perioden 1999. Kilde Kunnskapsdepartementet

Figur 9 viser i tillegg til Norge, referanselandene gjennomsnittene for OECD, EU27, og utvalgte land utenfor Europa. Figuren illustrerer hvordan den internasjonale finanskrisen har påvirket FoU-investeringene.

Landenes FoU-investeringer er påvirket i ulik grad av etterdønningene av finanskrisen. Kina peker seg ut med den klart største realveksten i begge periodene. OECD-landene hadde et kraftig tilbakeslag i FoU-investeringene i 2008–2010, og EU-området opplevde en nedgang etter flere år med vekst. Mens både Nederland, Danmark og Østerrike har hatt vekst i sine FoU-investeringer også etter finanskrisen, har ikke Norge hatt vekst i perioden 2008–2010. Både Sverige og Finland har hatt nedgang i FoU-investeringene og nedgangen har vært særlig sterk for Sveriges del.

Figur 9 gjennomsnittlig årlig realvekst i totale FoU-utgifter i prosent, i perioden 2006–2008 og i 2008–2010, (kilde Kunnskapsdepartementet, bearbeidet av ØF)

5 INTERNASJONALISERING

Dette avsnittet bygger på Menons rapport fra 2012 "Eksport fra norske regioner – hvorfor så store forskjeller?" Denne rapporten ser både på eksport av varer og tjenester. Mens varehandelsstatistikken er utarbeidet med utgangspunkt i tall innsamlet av Tollvesenet, er SSBs statistikk for tjenesteeksport utarbeidet gjennom en spørreundersøkelse rettet mot tjenestebedriftene. Der vareeksportstatistikken gir et relativt presist bilde av hvilke varer som eksporteres, er altså statistikken knyttet til tjenesteeksport mer usikker.

Å fordele norsk eksport på fylker og regioner er ikke uproblematisk fordi SSB registrerer vareeksporten med hensyn til hvilken varetype som eksporteres, og ikke hvilke bedrifter som bidrar til å fremstille varen. Fordi den eksporterende bedriften ofte opererer som agent for den produserende aktøren (eksportørleddet), blir en uforholdsmessig stor andel av eksporten lagt til foretak som opererer innenfor handels- og transportnæringene.

Tabell 20 Total eksport og eksportgrad for de ulike næringene i 2009, Kilde Menon 2012

Næring	Eksport 2009 i milliarder kroner	Eksportgrad 2009
Maritim og offshore leverandørindustri	159,6	47,0 %
Kraftkrevende industri	102,6	59,4 %
Utenriks sjøfart	72,7	100,0 %
Resten av næringslivet	56,5	9,4 %
Sjømat	48,4	40,27
Reiseliv	29,1	26,0 %
Ren energi og miljø	25,3	13,7 %
IT og software	12,2	18,9 %
Finans	9,9	2,7 %
Helse og biotek/medtek	8,9	5,3 %
Tele og media	5,4	3,9 %
Handelsvirksomhet	3,4	0,4 %
Bygg, anlegg og eiendom	3,3	0,6 %
Ikke fordelt	0,7	
Sum	538,0	

Tabell 21 Eksport fordelt på fylke, kilde Menon 2012

Fylke	Eksport 2009 (i mrd.kroner)	Vareeksport 2009 – SSB10
Hordaland	91.7	47.7
Oslo	72.7	8.6
Rogaland	62.9	27.2
Møre og Romsdal	58.5	26.9
Akershus	43.6	10.1
Vest-Agder	28.0	24.2
Nordland	25.8	16.0
Vestfold	24.6	17.5
Buskerud	20.6	14.8
Telemark	18.3	17.6
Sør-Trøndelag	17.5	9.0
Østfold	16.8	15.2
Sogn og Fjordane	14.7	11.5
Aust-Agder	8.5	3.3
Troms	7.7	3.7
Oppland	7.4	4.4
Nord-Trøndelag	5.6	3.5
Hedmark	4.8	3.2
Finnmark	3.9	2.5
Svalbard	1.9	1.7
Ikke fordelt/flere fylker	2.2	36.5
Sum	538.0	305.0

Tabell 22 Eksport fordelt på fylke, kilde Menon 2012

Menons analyser viser at Hordaland, Møre og Romsdal, Rogaland, Oslo og Akershus er de fylkene med mest eksport totalt sett, mens Finnmark, Hedmark, Nord-Trøndelag, Oppland og Troms er de fylkene med lavest eksport. Ser man på eksport per sysselsatt, som er et godt mål på eksportintensitet, ser man at Vestlandet skiller seg positivt ut: Møre og Romsdal, Hordaland, Rogaland, Vest-Agder og Sogn og Fjordane skiller seg ut ved høy eksport per sysselsatt. På den annen side ser det ut til at Innlandet, og da spesielt Hedmark, samt Nord-Trøndelag, Troms og Finnmark skiller seg ut med lite eksport per sysselsatt.

Tabell 23 Eksport per sysselsatt - fylkesfordelt (kilde Menon 2012)

Fylke	Eksport per sysselsatt i tusen kroner
Møre og Romsdal	711
Hordaland	566
Vest-Agder	495
Rogaland	385
Sogn og Fjordane	459
Oslo	237
Nordland	423
Telemark	397
Vestfold	375
Akershus	262
Buskerud	278
Aust-Agder	314
Østfold	229
Sør-Trøndelag	178
Finnmark	202
Troms	173
Nord-Trøndelag	172
Oppland	166
Hedmark	92

Man kan også se på eksport fordelt arbeidsmarkedsregioner. De regionene med mest eksport per innbygger er Søndre Sunnmøre, Kongsberg, Ålesund, Molde og Haugesund. De regionene med minst eksport per innbygger er innlandsregioner på Østlandet.

Tabell 24 Eksport fordelt på bo- og arbeidsmarkedsregioner (kilde Menon 2012)

Regionsnavn	Eksport i 2009 (mrd kroner)	Andel av total eksport	Sysselsatte (i tusen)	Andel av syssel-satte	Eksport per sysselsatt (i tusen kroner)	Eksportgrad
Oslo	130	24,2 %	559	34,8 %	232,5	8 %
Bergen	83,9	15,6 %	148	9,2 %	567,8	22 %
Stavanger	40,9	7,6 %	129	8,1 %	316	13 %
Kristiansand	25,7	4,8 %	53	3,3 %	485,8	22 %
Vestfold	24,5	4,6 %	64	4,0 %	383,5	17 %
Haugesund	22,2	4,1 %	35	2,2 %	626,7	28 %
Ålesund	22	4,1 %	33	2,0 %	674,9	29 %
Trondheim	18,1	3,4 %	104	6,5 %	173,5	9 %
Sør-Telemark	17,2	3,2 %	37	2,3 %	470	22 %
Søndre Sunnmøre	15,1	2,8 %	14	0,9 %	1046,3	40 %
Sør-Østfold	13,7	2,5 %	50	3,1 %	273,1	16 %
Molde	13	2,4 %	21	1,3 %	617,3	29 %
Kongsberg	10,1	1,9 %	13	0,8 %	805	34 %
Bodø	9,2	1,7 %	23	1,5 %	394	20 %
Sunnhordland	8,1	1,5 %	14	0,8 %	593,5	30 %
Arendal	7,6	1,4 %	22	1,4 %	341,9	17 %
Sunnfjord	7,6	1,4 %	17	1,0 %	452,4	22 %
Indre Helgeland	5,8	1,1 %	14	0,9 %	408,8	23 %
Gjøvik	5,3	1,0 %	18	1,1 %	300,3	17 %
Nordmøre	4,2	0,8 %	5	0,3 %	807	22 %
Kristiansund	4,2	0,8 %	9	0,6 %	470,9	22 %
Tromsø	4,2	0,8 %	31	1,9 %	135,9	8 %
Sognefjorden	3,9	0,7 %	7	0,4 %	543,8	19 %
Narvik	3,7	0,7 %	7	0,4 %	553	28 %
Lister	3,3	0,6 %	9	0,5 %	381	19 %
Midt-Trøndelag	2,8	0,5 %	17	1,0 %	171,8	11 %
Nordfjord	2,8	0,5 %	8	0,5 %	367,6	13 %
Vesterålen	2,7	0,5 %	6	0,4 %	425,3	18 %
Lofoten	2,5	0,5 %	5	0,3 %	485	24 %
Midt-Troms	2,5	0,5 %	6	0,4 %	380,6	22 %
Hamar	2	0,4 %	32	2,0 %	62,1	4 %
Ytre Helgeland	1,9	0,4 %	5	0,3 %	367,1	18 %
Namsos	1,9	0,4 %	8	0,5 %	234	13 %
Hammerfest	1,6	0,3 %	8	0,5 %	205,8	15 %
Kongsvinger	1,4	0,3 %	10	0,6 %	137,3	9 %
Elverum	1,2	0,2 %	8	0,5 %	163,7	9 %
Vadsø	1,2	0,2 %	5	0,3 %	220,5	14 %
Alta	1,1	0,2 %	6	0,4 %	181,1	10 %
Harstad	1	0,2 %	7	0,4 %	132,3	7 %
Hallingdal	0,8	0,1 %	6	0,4 %	125,5	7 %
Lillehammer	0,8	0,1 %	10	0,6 %	76,2	5 %
Gudbrandsdalen	0,6	0,1 %	7	0,5 %	76,6	5 %
Nordvest-Telemark	0,6	0,1 %	4	0,3 %	121,7	6 %
Tynset/Røros	0,5	0,1 %	5	0,3 %	100,7	7 %
Øst-Telemark	0,5	0,1 %	5	0,3 %	102,5	7 %
Valdres	0,3	0,1 %	5	0,3 %	57,6	4 %
Sum	538,0	100,0 %	1 605	100%		

6 INFRASTRUKTUR

I dette kapitlet ser vi på infrastruktur, både fysisk (veger og jernbane) og informasjonsinfrastruktur (bredbånd).

6.1 Veger

I følge Hedmark fylkeskommunes Regional samferdselsplan 2012-2021, er Hedmark Norges største vegfylke med 11.612 km veg inkludert private veger og skogsbilveger. Av dette utgjør riksvegene 701 km og fylkesvegene 3.847 km. Omtrent en fjerdedel av fylkesvegnettet i Hedmark er grusveger.

Tabell 25 Tabell 18 Reisetid med bil mellom de største byene rundt Mjøsa, Gardemoen and Oslo

	Lillehammer	Gjøvik	Hamar	Elverum	Gardemoen	Oslo
Lillehammer		00:45	00:58	01:29	02:12	02:43
Gjøvik	00:43		00:53	01:23	01:41	02:09
Hamar	00:57	00:53		00:33	01:26	01:55
Elverum	01:24	01:23	00:33		01:37	02:06
Gardemoen	02:12	01:41	01:26	01:37		
Oslo	02:43	02:09	01:55	02:06		

(kilde ØF 2010)

Tre hovedveier går i nord-sør retning i landet. Den med den tyngste trafikken følger østsiden av Mjøsa og fortsetter til Lillehammer og følger Gudbrandsdalen. En del av dette gjennomgår for tiden en oppgradering til motorveistandard. Dette er en del av en av de viktigste ruter mellom Oslo og Trondheim. En annen viktig nord - sør rute mer eller mindre parallelt med den går gjennom en annen dal - Østerdalen.

Den nest viktigste grensepassering (når det gjelder trafikk) mellom Norge og Sverige ligger i Hedmark. Dette er Morokulien, ca 40 minutters kjøring øst for Kongsvinger (39km). (kilde Hedmark (2011-09-26) <http://snl.no/Hedmark>)

Figur 10 Kart over riksveger, viktige fylkesveger og jernbanenettet i Hedmark. Kilde Statens vegvesen og Hfk 2012.

Tabell 26 Typer veg Hedmark, km (kilde Statens vegvesen og ØF)

<i>Funksjonsklasse</i>	<i>Type veg</i>	<i>Antall km</i>
A	Riksveger i Hedmark	701 km
B	Regionale hovedveger	473
C	Lokale hovedveger	818
D	Lokale samleveger	1 080
E	Lokale adkomstveger	1 476
Sum riks- og fylkesveger		4 548

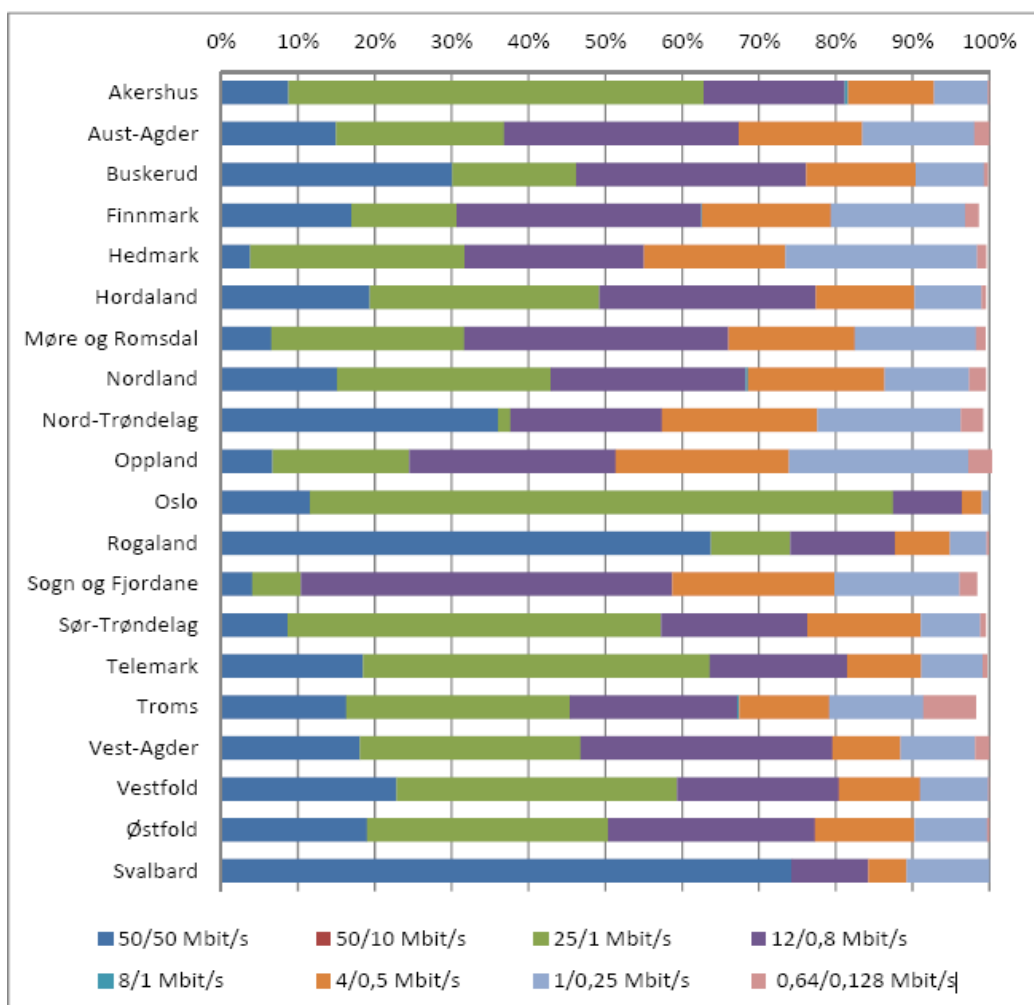
6.2 Jernbanen

Hedmark har en lang jernbanetradisjon, og den første jernbanen mellom Hamar og Elverum ble åpnet i 1862. Senere ble dette utvidet nordover, og i 1880 ble dette slått sammen med Oslo bane som gå togtransport hele veien til Trondheim. Hedmark har landets lengste jernbanenett med til sammen 516 kilometer av et samlet nett på 3.950 kilometer. Jernbanestrekninger i Hedmark er Dovrebanen, Rørosbanen, Kongsvingerbanen og Solørbanen (HfK 2012).

Hamar ligger 125 km nord for Oslo og i dag er det avganger hver time til hovedstaden og hovedflyplassen, Gardermoen. 9. desember 2012 fikk man en omlegging til timesruter på jernbane fra Kongsvinger og Skarnes med 21 daglige avganger til Oslo. En veldig forbedring siden man ikke skal ikke langt tilbake i tid før det var kun 5 daglige avganger (Ørbeck & Køhn, 2006).

6.3 Bredbånd

Det følgende er hentet fra ØF Rapport 13/2010 (Hauge og Solbu 2010). Dekningsgrad brukes om hvor stor del av befolkningen som har mulighet til å få bredbånd hvis de ønsker det. Siden 2001/2002 har det blitt foretatt undersøkelser av bredbåndsdekningen i Norge. I ECON og Teleplans rapport "Bredbånd – kartlegging" fra 2002 estimerte de bredbåndsdekningen i privatmarkedet, bedriftsmarkedet og for offentlige institusjoner. I 2002 lå Hedmark og Oppland på tredje siste og nest siste plass i de fylkesvise oversiktene over bredbåndsdekning. De fem fylkene som gjennomgående skåret lavest på bredbåndsdekning i 2002 var Aust-Agder, Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag, i tillegg til Hedmark og Oppland. Bildet ser adskillig lysere ut i dag. I følge Nexias rapport "Bredbåndsdekning 2010" har per i dag Hedmark og Oppland 100 % bredbåndsdekning med kapasitet $\geq 640/128$ kbit/s. Dekningsgraden varierer mellom ulike aksesssteknologier (se også figur 3.7).

Figur 11 Fylkesvis dekning for ulike kapasitetsklasse. Kilde: Bredbåndssdekning 2010, Nexia

6.3.1 Penetrasjon

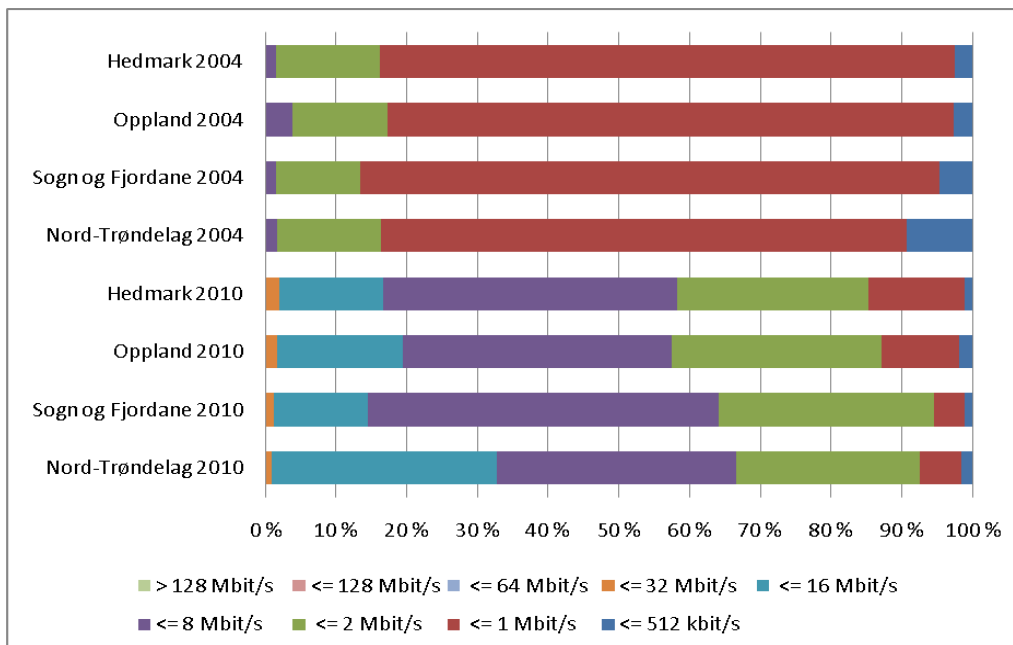
Penetrasjon i bredbåndsmarkedet sier hvor mange som faktisk er koblet på bredbåndet og benytter det aktivt. Statistisk sentralbyrå har foretatt målinger av antall private internettabonnement som et mål på penetrasjonen i bredbåndsmarkedet. De har også registrert kapasiteten til både private og bedriftsabonnement hvert kvartal siden slutten av 2004. Bredbånd er i denne statistikken regnet som internettabonnement som har en nedlastningskapasitet som er høyere enn 128 kbit per sekund. Antall private internettabonnement blir sett i forhold til antall husholdninger, som i utgangspunktet gir en god sammenstilling. I enkelte tilfeller kan store hyttekommuner, hvor det er bygd ut fast bredbåndstilkobling til hytteeiere, få høye andeler internettabonnement per husholdning.

I den sist publiserte måling for 2010 er samtlige kommuner i Hedmark over over 50 % penetrasjon på privatmarkedet, bortsett fra Rendalen som ligger rett opp under 50 %. I Hamar og Trysil har over 70 % av husholdningene internettabonnement. Det er ingen

kommuner i Hedmark hvor over 80 % av husstandene er koblet på nettet. Hovedbildet er at penetrasjonen er høyest i bykommunene og i de store hyttekommunene.

6.3.2 Kapasitet

Kapasitet sier noen om bredden på båndet, altså hvor mye og hvor raskt en kan laste noe oppe eller ned fra internett. Det er viktig å se på utviklingen i forhold til kapasitet fordi det kreves stadig høyere kapasitet for å bruke internett. Det lages komplekse hjemmesider, filmer og spill blir vanligere selv om dette er meget kapasitetskrevenende, eller det skal brukes videokonferanse. Det kreves det god kapasitet for at det skal fungere godt og alt tyder på at denne utviklingen bare vil fortsette. Bredbåndabonnementene er kategorisert ut ifra nedlastningskapasiteten til abonnementene.

Figur 12 Kapasitetsklasser i privatmarkedet på fylkesnivå i 2004 og 2010. Kilde: SSB og ØF

7 UTDANNING

I dette kapitlet ser vi på utdanningsinstitusjoner og utdanningsnivå i Hedmark.

Høgskolen i Hedmark

Høgskolen i Hedmark har om lag 5.000 studenter og 500 ansatte fordelt på sine fire avdelinger i Hamar, Elverum, Rena og Evenstad. I følge FoU-statistikken ble det i 2010 utført 71 FoU-årsverk ved Høgskolen i Hedmark

Tabell 27 Students, ansatte og vitenskaplig publikasjoner Høgskolen i Hedmark, 2008 og 2011/12

	Studenter		Ansatte		Publikasjoner	
	2008S	2012S	2008	2011	2008	2011
Høgskolen i Hedmark	3 892	4 881	490	459	91	90
Avdeling for helse og idrett (Elverum)	1 148	1 720	114	106	9	19
Avdeling for lærerutdanning og naturvitenskap (Hamar)	1 551	1 722	186	163	66	43
Avdeling for anvendt økologi og landbruksfag Evenstad+Blæstad)	130	265	36	52	7	11
Avdeling for økonomi- og ledelsesfag (Rena)	1 064	1 162	74	57	4	17
Sentraladministrasjon (Elverum) + ikke spesifisert		12	80	81	5	

¹Antall studenter i fulltids ekvivalenter.

Høgskolen i Hedmark hadde tilbakegang i studenttallet fra 2003 til 2009, men har deretter hatt vekst. Når det gjelder FoU-aktiviteten viser utviklingen over tid at:

- Høgskolen i Hedmark har økt antall forskerårsverk fra 23 i 2001 til 71 i 2010, dvs. mer enn en tredobling.
- Målt som FoU-utgift har Høgskolen i Hedmark økt fra 31 mill. kroner i 2001 til 80 mill. kroner i 2010.
- Produksjonen av publiseringspoeng er fra 2004 til 2011 økt fra 28 til 90 ved Høgskolen i Hedmark.

Denne økte satsingen på forskning i Høgskolen i Hedmark må ses i sammenheng med Prosjekt Innlandsuniversitetet (PIU) hvor Høgskolen i Hedmark har samarbeidet med høgskolene i Lillehammer og Gjøvik om å få på plass doktorgradsutdanninger i Innlandet og derigjennom kvalifisere seg til Universitetsstatus. Selv om det foreløpig ikke har vært

mulig å fusjonere de tre høgskolene og dermed søke universitetsstatus, har man lyktes med å få godkjent fem PhD-studier, hvorav to ved Høgskolen i Hedmark. Høgskolen har følgende master- og PhD-portefølje med tilhørende forskningskompetanse på professor og førsteamanuensis-nivå og doktorgradsstipendiater:

- Phd in applied ecology
 - Master in applied ecology
- Phd i profesjonsrettede lærerutdanningsfag
 - Master i tilpasset opplæring
 - Master i kultur- og språkfagenes didaktikk
 - Master i digital kommunikasjon og kultur
- Master i psykisk helse
- Master i folkehelsevitenskap
- Master i offentlig ledelse og styring
- Master in applied and commercial biotechnology

Høgskolens forskningsvirksomhet er videre organisert i seks strategiske forskningsområder:

- Anvendt økologi (Evenstad)
- Verdiskaping i næringsliv og forvaltning (Rena)
- Folkehelsefag (Elverum)
- Utdanning og diversitet (Hamar)
- Arena for kultur- og språkfag (Hamar)
- Bioteknologi (Hamar).

Høgskolen har også Senter for praksisrettet utdanningsforskning (Hamar) med utstrakt samarbeid blant annet med kommunene og fylkeskommunene i Innlandet.

7.1 Utdanningsnivå og "talentindeks"

Den kunnskap og kompetansen befolkningen en region besitter, er i mange tilfeller regionens beste fortrinn. Dette er vanligvis målt og operasjonalisert som utdanningsnivå; med andre ord humankapitalen.

Table 28: Utdanningsnivå i Hedmark og Norway 2010. (Kilde SSB og ØF)

	Hedmark		Norge	
	Total	prosent	Total	Percent
Grunnskole	54 839	28,70 %	1 090 905	22,50 %
Videregående	65 320	34,20 %	1 583 736	32,60 %
Høyere utd. Kort (< 4yrs)	26 307	13,80 %	782 284	16,10 %
Høyere utd lang (> 4 yers)	5 551	2,90 %	249 906	5,10 %
N.A. and no education	5 238	2,70 %	231 019	4,70 %

Utdanningsnivået i Hedmark er noe lavere enn landsgjennomsnittet. Spesielt er det få med såkalt lang høy utdanning (master- og doktorgradsnivå). Noe av dette kan forklares med den økonomiske strukturen i fylket med få arbeidsplasser i high tech sektoren. Det er for øvrig store regionale variasjoner.

Talentindeks

Selv om utdanningsnivået som mål på kunnskap og kompetansenivået i en region har sine brister, er det en god måte å kvantifisere mengden av kunnskap i en region. I det følgende har vi brukt en såkalt talentindeks (se tabell under). Vi har brukt Tinaglis definisjon og metoder (2009). Talentindeksen er beregnet gjennom tre ulike mål: Creative Class, Human Capital Index, som er andelen av befolkningen med en universitetsgrad, og Human Capital, ved andel av befolkningen med lenger høy utdanning. Resultatene er vist i den første kolonnen. De to kolonnene til høyre viser utdanningsnivå. Det norske gjennomsnittet på kort høy utdanning er nesten 28% og lang, høy utdanning nesten 7% (SSB 2010). Dette betyr at utdanningsnivået er litt lavere i Hedmark.

Tabell 29 Utdanning Hedmark, nasjonal rangering, lang/kort høyere utdanning (kilde SSB og ØF)

Kommune	Nasjonal ranking talent indeks	Andel av befolkning (25-64 år) med kort (<4 yrs) høyere utd.	Andel av befolkning (25-64 år) med lang (> 4 yrs) høy utd.
Kongsvinger	150	22,5 %	5,0 %
Hamar	16	36,3 %	10,2 %
Ringsaker	200	23,5 %	4,4 %
Løten	214	22,6 %	4,1 %
Stange	94	27,5 %	5,5 %
Nord-Odal	399	16,8 %	2,6 %
Sør-Odal	336	18,2 %	3,5 %
Eidskog	406	16,7 %	2,4 %
Grue	362	21,0 %	2,5 %
Åsnes	352	20,7 %	2,6 %
Våler (Hedm.)	395	19,2 %	2,6 %
Elverum	58	31,3 %	6,6 %
Trysil	355	20,8 %	3,2 %
Åmot	257	23,6 %	4,6 %
Stor-Elvdal	154	23,6 %	6,4 %
Rendalen	283	24,3 %	3,9 %
Engerdal	332	22,4 %	2,4 %
Tolga	64	30,9 %	7,2 %
Tynset	71	30,3 %	6,8 %
Alvdal	211	26,0 %	4,7 %
Folldal	208	25,4 %	4,4 %
Os (Hedm.)	141	28,9 %	4,6 %

Som tabellen viser, er det store forskjeller mellom de Hedmark kommunene når det gjelder utdanning. De fleste kommunene er under den nasjonale median (rangering over 196), og bare fem er i topp hundre. Hamar har en relativt høy score, med nummer 16 i landet.

8 ATTRAKSJON OG BOLYST

Gjennom de siste tiåra har det skjedd grunnleggende endringer i viktige regionaløkonomiske sammenhenger som tilsier at innbyggere og tilflytting blir enda viktigere for regional utvikling. I dag jobber de fleste av oss i tjenestesektoren, og selv om det er unntak er fortsatt største delen tjenester personrettede som vi yter hverandre der vi bor, jobber og lever. Disse arbeidsplassene flytter altså i stor grad etter folk. Samtidig har kunnskap og kompetanse overtatt som viktigste innsatsfaktor i mange næringer. Dette gjør at etterspørselen etter kompetent arbeidskraft sannsynligvis vil øke, og rekrutteringsmulighetene blir en viktigere lokaliseringsfaktor. Bedriftene må altså i større grad flytte dit de får tak i arbeidskraft. Disse forholdene medfører at bosetting kan være minst like viktig for å få til næringsutvikling i en region som næringsutvikling er for å få til bosetting. Dette sammenfaller med hva en av de mest omtalte teoretikerne på feltet by- og regionalutvikling, Richard Florida, har funnet. Han mener at noen steder og byer gjør det bedre enn andre fordi de har en overrepresentasjon av hva han kaller den kreative klasse. De trekkes mot steder som er preget av mangfold og åpenhet, da disse kan tilby spennende jobb, kultur og fritidsmuligheter. Steder der den kreative klassen er overrepresentert er således vinnere i dagens globale økonomi (Florida 2005). I følge Florida finner man derfor den største økonomiske veksten på steder preget av toleranse, mangfold og kreativitet. Litt forenklet kan man si at de beste stedene tiltrekker seg de beste folka og dette gir den beste økonomien.

8.1 Hvem er den Kreative Klassen?

Florida mener at den kreative klassen i dag innbefatter 41 millioner, eller drøyt en tredjedel av USAs arbeidsstyrke (Florida 2012). Han deler den kreative klassen i to vide grupper basert på yrkesstatistikk;

- 1) Den Super Kreative Kjernen: Denne gruppen inkluderer f.eks. forskning, høyere utdanning, programmering, arkitektur, ingeniør, med kulturnæringer (media, design, kunst) som en undergruppe kalt bohemer. Hva som er felles for denne gruppen er at kreative prosesser er den viktigste delen av jobben, eller som han sier selv "fully engage in the creative process" (2002, s. 69). Problemløsninger og innovasjoner er det hva de produserer.

- 2) De Kreative Profesjonelle (Creative Professionals): Dette er kunnskapsarbeidere og inkluderer mennesker som jobber i helsevesenet, forretning, juss og utdanning. Det som omforener disse er at de behøver en høy grad kunnskap for å løse sine arbeidsoppgaver.

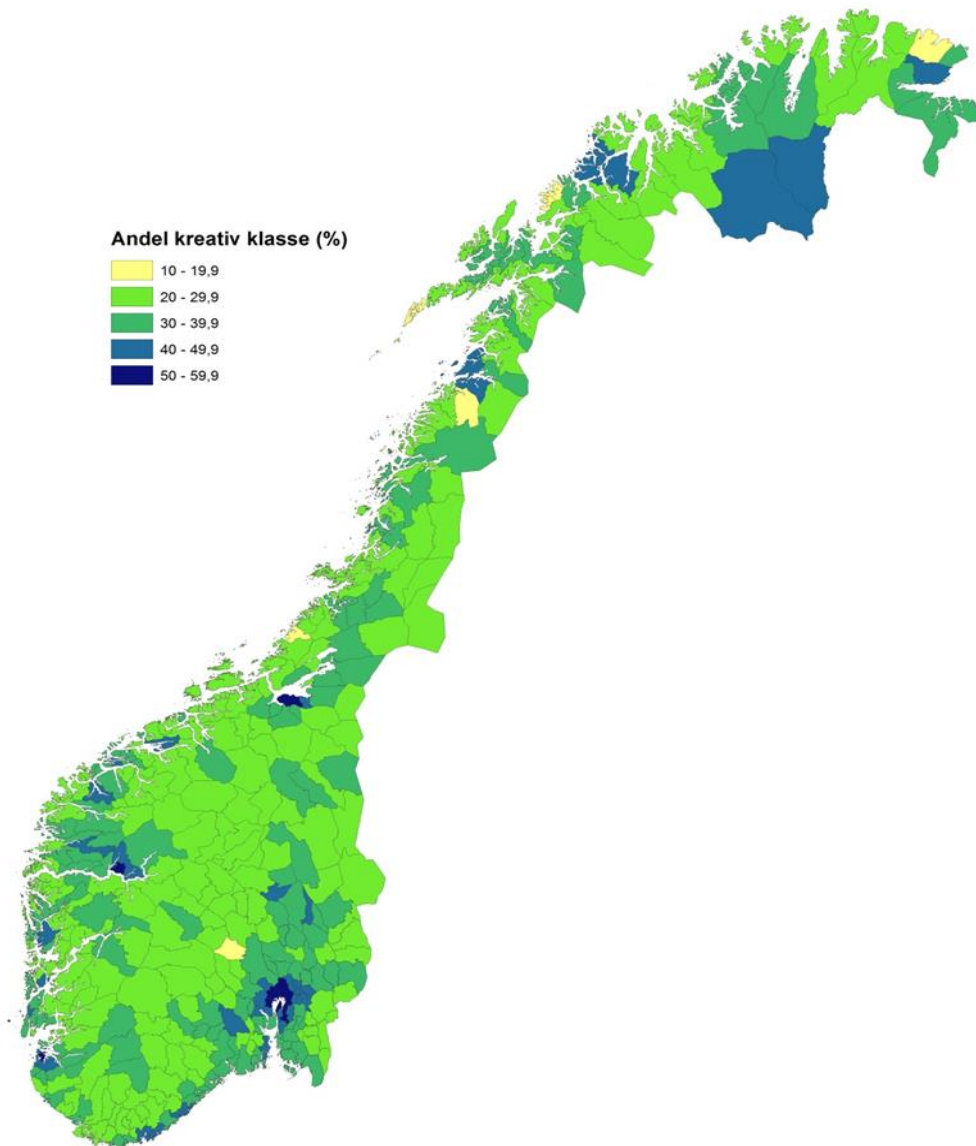
Et viktig poeng er at den kreative klassen defineres ut fra yrket, ikke ut fra hvilken næring de jobber i. Det viktigste er altså hva man jobber med, det finnes kreative yrker innenfor de aller fleste næringer. Like fullt har enkelte næringer en høyere andel fra den kreative klassen.

Kritikk mot Kreativ Klasse og Florida

Florida har til dels møtt massiv kritikk både fra politisk og akademisk hold. Politisk har han fått kritikk fra både politisk høyre- og venstreside. Han er blitt beskyldt for uklar begrepsbruk (Markussen 2006), for å ha for lite robuste metoder, og at den kreative klassen i bunn og grunn er det samme som humankapital (dvs. befolkningens utdanningsnivå) (se f.eks. Glaeser 2004). Han overforenkler også stedspreferansene for en veldig stor gruppe. I følge Florida (2012) er over 30% av de sysselsatte å finne i den kreative klasse. At disse skulle ha sammenfallende ønsker om hvilke typer sted de ønsker å bo er en i beste fall en grov forenkling. Hansen og Neidomysl (2009) viser for øvrig at den kreative klassen i Sverige i større grad lar jobben bestemme stedet de velger å bo enn andre stedskvaliteter.

Man skal være forsiktig med ukritisk å godta og bruke teorier som er utarbeidet i en annen setting. Floridas teoretiske rammeverk og politiske løsninger er utviklet i en nordamerikansk setting som på veldig mange og viktige områder skiller seg fra Norge og Sverige. Med sitt fokus på denne snevre gruppen og hvor viktige de er, har Florida forøvrig blitt beskyldt for å være elitistisk. Han har også blitt kritisert fra akademisk hold for ulike deler av sitt arbeid, både metoder, data og konklusjoner (for nærmere diskusjon se Hauge m.fl. 2012).

Like fullt kan en "Florida-tilnærming" gi fruktbare og nyttige analyser. Dette er et verktøy der kunnskap og kompetanse målt via humankapitalen settes i sammenheng med næringsstrukturen og "mykere" faktorer, som hva steder har å tilby av fysiske og mer sosiale fortrinn. Dette er på mange måter et slags holistisk rammeverk få andre teorier om regional utvikling inkorporerer. Det inkluderes faktorer som ikke er helt vanlige i regionale analyser med et fokus på næringsutvikling. Vi mener at det kan gi en pekepinn på hvilke områder som ser ut til å ha en viss attraksjon på en gruppe mennesker som de fleste kommuner og regioner ønsker seg (Braunerhielm & Ørbeck 2013).

Figur 13 Kreativ klasse Norge, 2010 data (kilde SSB, bearbeidet av ØF)

I følge Florida utgjør den kreative klassen 30-40 prosent av arbeidsplassene i flertallet av vestlige land. I både Norge og Sverige utgjør den om lag 40 prosent. Ut fra hvordan Florida definerer den kreative klassen er det ikke overraskende at overvekten finner vi i de store byer eller i bynære regioner . Vi ser at den største konsentrasjonen av kreativ klasse finner vi i området rundt de største byene.

Tabell 30 Kreativ klasse, kommuner Hedmark (kilde SSB, bearbejdet av ØF)

Kommune	Kreativ Klasse (LQ)	Kreativ Kjerne (LQ)	Kreative prof. (LQ)	Bohemer/ kunstn. (LQ)	Andel KK totalt
Norge	1,00	1,00	1,00	1,00	41 %
Hamar	1,18	1,3	1,13	1,24	48 %
Kongsvinger	0,92	0,88	0,94	0,86	38 %
Stange	0,89	0,83	0,92	0,56	36 %
Elverum	0,89	0,69	0,96	1	36 %
Tolga	0,81	0,43	0,97	0,42	33 %
Tynset	0,81	0,58	0,91	0,6	33 %
Løten	0,75	0,61	0,81	0,43	31 %
Stor-Elvdal	0,77	0,87	0,75	0,58	31 %
Ringsaker	0,74	0,6	0,8	0,5	30 %
Sør-Odal	0,74	0,61	0,8	0,47	30 %
Folldal	0,71	0,51	0,8	0,44	29 %
Os	0,71	0,45	0,8	0,58	29 %
Nord-Odal	0,67	0,49	0,75	0,37	27 %
Engerdal	0,67	0,34	0,79	0,67	27 %
Eidskog	0,63	0,38	0,73	0,31	26 %
Grue	0,64	0,41	0,72	0,72	26 %
Åsnes	0,64	0,41	0,74	0,33	26 %
Trysil	0,62	0,45	0,66	1,03	25 %
Våler	0,59	0,43	0,66	0,35	24 %
Åmot	0,59	0,45	0,66	0,3	24 %
Rendalen	0,6	0,37	0,7	0,28	24 %
Alvdal	0,59	0,48	0,64	0,33	24 %

Bildet er dog litt mer kompleks en bare en ren urban - distrikt dimensjon. Det er ikke slik at jo lenger fra sentrum man kommer, dess færre finner man av den kreative klassen. Det finnes rurale kommuner som scorer relativt høyt, og da i hovedsak de med senterfunksjoner, hvor det er økonomiske, administrative og kulturelle institusjoner som gir tjenester til et større omland.

8.2 Stedsspesifikke kvaliteteter – Culture Opportunity Index

Det er utarbeidet mål og indikatorer for å kunne tallfeste og måle de ulike parametrene i Floridas teorier, både av Florida selv og flere som bruker hans teorier (se for eksempel Florida 2012, Hansen 2005, Alnes m. fl. 2012). I dette arbeidet velger vi å se nærmere på en indikator som er ment å være med å bestemme "territorial assets", som vi kan oversette med "stedsspesifikke kvaliteteter". Dette er på den ene siden de fysiske forutsetningene, både de naturlige og de bygde. Culture Opportunity Index (COI) (Andersen m.fl. 2010) er et uttrykk for det kulturelle tilbudet og viser andelen arbeidsplasser innen produksjon av kultur (service og produkter) i en gitt region per 100 innbygger.

Tabell 31 Næringer som inngår i Culture Opportunity Index (COI)

Næringskode	Beskrivelse
SNI 2007	
56.1 (56.3 er lagt i 56.1)	Drift av restauranter, kafeer og barer
59	Film-, video- og fjernsynsprogramproduksjon, utgivelse av musikk- og lydopptak
60	Radio- og fjernsynskringkasting
90	Kunstnerisk virksomhet og underholdningsvirksomhet
93.1	Sportsaktiviteter
93.2	Fritidsaktiviteter og drift av fornøyelseetablissemeter
91	Drift av biblioteker, arkiver, muséer og annen kulturvirksomhet

Det er flere kommuner som ligger langt fra sentrale strøk som har en høy andel arbeidsplasser innen kulturtjenester, blant annet typiske turistkommuner. For mange småkommuner vil også biblioteker, muséer etc. som er en del av COI slå positivt ut. Alle kommuner har bibliotek tjenester og mange har lokale muséer og kulturminner med egne ansatte.

Tabell 32 COI Hedmark, etter aktivitet og rangering nasjonalt (Kilde SSB, bearbeidet av ØF)

Kommune	Sum COI	Drift av restauranter, kafeer, barer	Film, video og fjernsynsproduksjon, utgivelse av musikk og lydopptak	Radio- og fjernsynskringkasting	Kunsterisk virksomhet og underholdningsvirksomhet	Sportsaktiviteter	Fritidsaktiviteter og drift av fornøyelsestabilisementer	Drift av biblioteker, arkiver, museer og annen kulturvirksomhet	Plassering COI Nasjonalt
Hamar	2,90	1,24	0,18	0,03	0,31	0,75	0,03	0,37	14
Trysil	2,06	1,07	0,01	0,00	0,03	0,64	0,15	0,16	46
Åmot	1,71	0,53	0,00	0,00	0,02	0,74	0,37	0,05	74
Elverum	1,68	0,72	0,07	0,00	0,07	0,37	0,03	0,44	80
Sør-Odal	1,25	0,82	0,01	0,00	0,18	0,13	0,06	0,05	147
Kongsvinger	1,23	0,56	0,07	0,02	0,10	0,37	0,00	0,11	150
Tynset	1,16	0,55	0,00	0,00	0,09	0,16	0,05	0,31	160
Stor-Elvdal	1,01	0,83	0,00	0,00	0,08	0,00	0,00	0,11	189
Folldal	0,84	0,12	0,00	0,00	0,12	0,24	0,00	0,36	225
Åsnes	0,80	0,42	0,05	0,03	0,00	0,12	0,16	0,03	235
Ringsaker	0,77	0,40	0,00	0,00	0,11	0,19	0,02	0,05	246
Stange	0,76	0,33	0,02	0,00	0,16	0,17	0,00	0,08	253
Rendalen	0,71	0,46	0,00	0,00	0,15	0,00	0,00	0,10	266
Grue	0,62	0,16	0,02	0,00	0,18	0,10	0,00	0,16	291
Eidskog	0,51	0,27	0,00	0,00	0,08	0,11	0,02	0,03	317
Os	0,49	0,15	0,00	0,00	0,10	0,00	0,15	0,10	330
Tolga	0,48	0,00	0,06	0,00	0,30	0,00	0,00	0,12	336
Alvdal	0,41	0,04	0,00	0,00	0,08	0,16	0,00	0,12	359
Løten	0,38	0,15	0,07	0,00	0,10	0,04	0,00	0,03	371
Nord-Odal	0,29	0,06	0,00	0,00	0,18	0,00	0,00	0,06	388
Engerdal	0,28	0,00	0,00	0,00	0,07	0,00	0,07	0,14	392
Våler	0,28	0,10	0,00	0,00	0,10	0,00	0,03	0,05	393

I tillegg til turistkommunen Trysil er det flere regionsentra som skårer høyt på COI. Disse har en relativ konsentrasjon av kulturtilbud, som også dekker en større region enn egen kommune.

Det betyr at det foregår en slags kulturpendling, gitt at konsumpsjonen av kulturtilbud er relativt lik.

9 REFERANSELISTE

Alnes, P. K., Gløtvold-Solbu, K., & Hauge, A. (2012) Indre Skandinavia i et Florida-perspektiv, i Olsson, E., Hauge, A. & Ericsson, B (red) På gränsen – interaktion, attraktivitet og globalisering i Inre Skandinavien, Karlstad University Press.

Andersen, K.V, Hansen, H.K, Isaksen, A. og Raunio, M. (2010) Nordic City Regions in the Creative Class Debate - Putting the Creative Class Thesis to a Test. *Industry and Innovation*, 17, 2.

Braunerhielm, L. & Ørbeck, M. (2013) Grenseindeks og grenseanalyser Interreg Sverige-Norge, Faktaunderlag for ny programsøknad for 2014-2020, ØF-rapport 07/2013.

Florida, R. (2002) *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*, Basic Books, New York.

Florida, R. (2005) *The Flight of the Creative Class – The New Global Competition for Talent*, Harper Collins Publishers, New York.

Florida, R. (2008) *Who's Your City?* Basic Books, New York.

Florida, R. (2010) *The Great Reset: How New Ways of Living and Working Drive Post-Crash Prosperity*, New York: Harper Collins.

Florida, R. (2012) *The Rise of the Creative Class - Revisited*, Basic Books, New York.

Glaeser, L. E. (2004) Review of Richard Florida's *The Rise of the Creative Class*. Available online at: www.creativeclass.com/rfcgdb/articles/GlaeserReview.pdf.

Green, P. G. Deller, C. S. and Marcouiller, W. D. (2005) *Amenities and Rural Development-Theory, Methods and Public Policy*, (eds.) Edward Elgar, Cheltenham.

Hansen, H. K. (2008) *The Urban Turn – and the Location of Economic Activities*. Ph.D. thesis from the Department of Social and Economic Geography.

Hansen, H. K. og Neidomysl, T. (2009) Migration of the Creative Class: Evidence from Sweden, *Journal of Economic Geography*, 9 (2): 191–206.

Hauge, A. (2012) Richard Floridas teori om den Kreative Klasse, i Olsson, E., Hauge, A. & Ericsson, B (red) På gränsen – interaktion, attraktivitet og globalisering i Inre Skandinavien, Karlstad University Press.

Hauge, A. & Solbu, K (2010) Eidsiva bredbånd – utbygger og regional utvikler?, ØF-rapport nr. 13/2010, Lillehammer: Østlandsforskning.

Hedmark fylkeskommune (2012) Regional samferdselsplan 2012-2021, Fylkestingets vedtak 11-13 juni 2012, sak 40/12.

Markussen A. (2006) "Urban development and the politics of a Creative Class: evidence from a study of artists" Environment and Planning A, 38 (10): 1921–1950.

Menon (2012). Eksport fra norske regioner – Hvorfor så store forskjeller? (forfattere Erik W. Jakobsen, Sveinung Fjose, Christian Mellbye, Leo Grünfeld og Atle Blomgren), Menon-Publikasjon 2/2012.

Tignali, I. (2009) Norway in the Creative Age, Preliminary Report, Citisense 2009, can be downloaded on : <http://www.transportiby.net/norway-in-the-creative-age.4601467-71096.html>.

Ørbeck, M., Hauge, A., Alnes, P.K., Hagen, S.E. og Skålholt, A. (2010) Hamars rolle som regionsenter, ØF Rapport 2010/2 (www.ostforsk.no).

Dette er en sammenstilling av nøkkeltall for Hedmark. Tema er; befolkning, regional økonomi, innovasjon, internasjonalisering, infrastruktur, utdanning, attraksjon og bolyst. Det er gjort sammenligninger med EU på relevante indikatorer.

Rapporten er utarbeidet i forbindelse med Pushing the Right Button, en del av Interreg IVC mini-program "Brain Flow".

ØF-notat 13/2013

ISSN nr: 0808-4653